

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Tereza Pitterlingová

**Restorativní programy v systému českého
trestního práva**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petra Masopust Šachová, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 18. 6. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 147 567 znaků včetně mezer.

Tereza Pitterlingová, diplomantka

V Praze dne 18.6.2024

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala JUDr. Petře Masopust Šachové, Ph.D., za odborné vedení při zpracování této práce, za inspiraci a cenné rady při konzultacích. Děkuji také svým nejbližším za nekončící podporu.

Obsah

ÚVOD.....	6
PŘEDMĚT PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	7
1. RESTORATIVNÍ JUSTICE	9
1.1 DEFINICE RESTORATIVNÍ JUSTICE.....	9
1.2 KONCEPCE RESTORATIVNÍ JUSTICE.....	10
1.3 VZTAH RESTORATIVNÍ JUSTICE A TRESTNÍHO PRÁVA	12
1.4 ZÁKLADNÍ RESTORATIVNÍ PRINCIPY.....	13
2. RESTORATIVNÍ PROGRAMY	15
2.1 MEDIACE MEZI OBĚTÍ A PACHATELEM.....	16
2.1.1 Výběr případů vhodných k mediaci	17
2.1.2 Mediační setkání.....	17
2.1.3 Mediační dohoda a její kontrola	18
2.2 RESTORATIVNÍ KONFERENCE.....	19
2.2.1 Rodinné skupinové konference.....	19
2.2.2 Komunitní konference.....	20
2.3 KRUHY.....	20
2.3.1 Kruhy smíření (peacemaking circle)	21
2.3.2 Rozhodování v kruhu (circle sentencing).....	21
2.3.3 Další druhy setkání v kruhu	22
3. EVROPSKÝ A MEZINÁRODNÍ KONTEXT	24
3.1 RADA EVROPY.....	24
3.2 EU	26
3.3 OSN	28
4. PROJEVY RESTORATIVNÍ JUSTICE V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU.....	29
4.1 TRESTNÍ ZÁKONÍK.....	29
4.1.1 Základní zásady trestního práva	29
4.1.2 Cíle trestního práva.....	29
4.1.3 Účel trestání.....	30
4.1.4 Alternativní tresty.....	31
4.1.5 Přiměřená omezení a povinnosti pachatele.....	32
4.1.6 Zohlednění zájmů poškozeného při ukládání trestních sankcí.....	33
4.1.7 Snaha pachatele nahradit škodu	33
4.2 TRESTNÍ ŘÁD	34
4.2.1 Narovnání.....	35
4.2.2 Podmíněné zastavení trestního stíhání.....	36

4.2.3	<i>Dohoda o vině a trestu</i>	37
4.2.4	<i>Prohlášení oběti o dopadech trestného činu na její život</i>	37
5.	RESTORATIVNÍ PROGRAMY V ČR	40
5.1	ZÁKON O PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBĚ.....	41
5.1.1	<i>Probační a mediační služba</i>	41
5.1.2	<i>Mediace</i>	41
5.1.3	<i>Zahájení a průběh mediace</i>	42
5.1.4	<i>Výsledek mediace</i>	44
5.2	ZÁKON O OBĚTECH TRESTNÝCH ČINŮ.....	46
5.2.1	<i>Restorativní programy s akreditací Ministerstva spravedlnosti</i>	46
5.2.2	<i>Restorativní programy bez akreditace</i>	47
5.3	STRATEGIE RESTORATIVNÍ JUSTICE PRO ČR.....	47
5.4	NÁVRH NOVELY TZ A TŘ (2024).....	48
5.5	RESTORATIVNÍ PLATFORMA.....	49
6.	ČESKÁ RESTORATIVNÍ PRAXE	51
6.1	MEDIACE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ.....	51
6.2	RODINNÉ RESTORATIVNÍ KONFERENCE.....	52
6.3	DALŠÍ FORMY RESTORATIVNÍHO SETKÁNÍ.....	53
7.	NÁVRHY PRÁVNÍ ÚPRAVY RESTORATIVNÍCH PROGRAMŮ	56
7.1	HMOTNĚPRÁVNÍ ZMĚNY.....	56
7.1.1	<i>Zákon o restorativních programech</i>	56
7.1.2	<i>Restorativní dohoda</i>	56
7.1.3	<i>Účel trestu</i>	57
7.2	PROCESNĚPRÁVNÍ ZMĚNY.....	57
7.2.1	<i>Účel trestního řízení</i>	58
7.2.2	<i>Restorativní zásada</i>	58
7.2.3	<i>Vliv restorativní dohody na výsledek řízení</i>	59
7.2.4	<i>Doporučení vhodných případů do programu</i>	59
7.3	OSTATNÍ NÁVRHY.....	60
	ZÁVĚR	63
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	65

Úvod

Restorativní justice je moderní přístup k řešení trestné činnosti, který kromě nalézání a potrestání pachatelů trestných činů usiluje také o nápravu způsobené újmy a narovnání narušených mezilidských vztahů. Nahlíží na trestnou činnost v širším společenském kontextu, jde do hloubky v hledání jejích příčin, a to i do té míry, kde může měnit nespravedlivé systémy a společenské struktury. Snaží se efektivněji motivovat pachatele k přijetí odpovědnosti za své jednání. Obětem poskytuje více prostoru k zapojení se do řešení následků trestné činnosti, na rozdíl od tradiční, tzv. retributivní justice, kde pozornost upírá na osobu pachatele a kde oběti a jejich potřeby bývají upozaděny. V praxi je tento přístup nejčastěji uplatňován pomocí restorativních programů, které umožňují setkání oběti a pachatele, a někdy i dalších zainteresovaných osob. Restorativní programy mají potenciál být důležitým nástrojem pro budování spravedlivé, respektující a bezpečné společnosti, která je založená na solidaritě, odpovědnosti a obnově vztahů.

V posledních dekadách restorativní přístupy k řešení trestné činnosti získávají na významu, což potvrzuje i řada mezinárodních dokumentů, které vyjadřují podporu zapojování restorativní justice do stávajících systémů. Restorativní programy jsou nedílnou součástí trestních systémů v mnoha zemích. Je zřejmé, že tento přístup není možné, nebo ani vhodné aplikovat ve všech případech. Ideálem transformace trestních systémů restorativním směrem však je tuto možnost poskytnout každému, kdo bude mít o restorativní řešení zájem. To zahrnuje vymezení pravidel takového setkání a jejich role pro další postup v trestním řízení, ale i zajištění odbornosti a bezpečnosti účastníků.

V ČR restorativní justice začíná získávat na významu až od 90. let minulého století. Významným milníkem pro rozvoj restorativní justice byl v roce 2000 vznik Probační a mediační služby (PMS), jejíž veškerá činnost je v podstatě na principech restorativní justice postavena. Tato instituce jednak zastřešuje organizaci a zajištění efektivního a důstojného výkonu alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Druhým okruhem činnosti PMS je právě zprostředkování a realizace restorativních programů, hlavně mediace. Neméně důležitá je v tomto ohledu činnost neziskových organizací, které svou mravenčí prací rozšiřují dostupnost restorativního řešení konfliktu v ČR. Důležitým aktérem je také Institut pro restorativní justici, který se od roku 2019 dlouhodobě a systematicky zasazuje o podporu zapojení restorativních principů, přístupů

a programů do oblasti trestní justice v ČR.¹ Od roku 2021 probíhají setkání Restorativní platformy pro odborníky na poli trestní justice, jejímž cílem je rozvoj restorativní justice v české trestněprávní praxi, v souladu s cíli vytyčenými ve *Strategii restorativní justice pro ČR*. Zmíněné kroky nám ukazují, že v ČR má restorativní justice do otevřené dveře a restorativní hnutí zde odvádí mnoho práce směrem k restorativnějšímu trestnímu řízení.

V evropském srovnání má ČR velmi vysoké počty vězeňské populace (dle dostupných údajů čtvrtý nejvyšší index uvěznění v EU)² a kapacita českých věznic je naplněna z 97,4 %.³ Míra recidivy se dle statistik Vězeňské služby ČR dlouhodobě pohybuje okolo 70 %, konkrétně v roce 2023 se jedná o 66,28 % z celkového počtu 17 889 vězněných osob. Počet uvězněných osob ale vykazuje během uplynulých 7 let klesající tendenci.⁴

Některé otázky týkající se zavádění prvků restorativní justice do českého trestního řízení však stále zůstávají nezodpovězeny. Domnívám se, že ani na akademické rovině není téma restorativní justice a jejího možného vlivu na české trestní právo zcela vyčerpáno. Prostor spatřuji mimo jiné ve zkoumání zakotvení restorativních programů do české trestněprávní úpravy a jejich možného významu pro oběti a pachatele a vlivu na průběh trestního řízení. Právě touto otázkou se budu v diplomové práci zabývat.

Předmět práce a výzkumné otázky

Předmětem diplomové práce je analýza právní úpravy restorativních programů v českém právním řádu, včetně jejich zasazení do kontextu trestního řízení a jejich uplatnění v praxi. Cílem práce je poskytnout ucelený přehled o současné situaci restorativních programů v českém kontextu a nastínit, jaký význam by mohla mít účast v restorativním programu pro další průběh trestního řízení a jeho celkový výsledek. Vyústěním práce bude představení konkrétních návrhů legislativních změn, které by mohly vést k efektivnějšímu využití těchto programů, zlepšení jejich dostupnosti, zaručení odbornosti a jejich možnému přizpůsobení potřebám společnosti i potřebám trestního řízení.

V první části práce představím koncept restorativní justice, včetně různých přístupů k definici restorativní justice, jejího vztahu s trestním právem a stručně zmíním také okolnosti

---

¹ *O nás*. Institut pro restorativní justici (IRJ). [online]. [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/institut/#o-nas>.

² *The World Prison Brief: Highest to Lowest – Prison Population Rate*. 2021 [online]. [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=14

³ *The World Prison Brief: Czech Republic*. 2021 [online]. [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: <https://www.prisonstudies.org/country/czech-republic>

⁴ *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2023*. Vězeňská služba ČR. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2023.pdf>

vzniku a vývoje restorativního hnutí. Úvodní část uzavřu vymezením základních principů restorativní justice, které představují průnik odborné literatury.

Ve druhé části představím 3 základní modely restorativních programů, tj. mediace, konference a kruhy, a vysvětlím, jaké jsou jejich cíle, kdo se jich může účastnit, jak probíhají a jak se v nich projevují restorativní principy.

Třetí část bude shrnutím dosavadní činnosti a zásadních dokumentů mezinárodních organizací, které prosazují myšlenky restorativní justice a definují standardy a doporučení k jejich uplatňování v trestním řízení.

Těžištěm diplomové práce bude kritická analýza české trestněprávní úpravy restorativních programů. Vzhledem k povaze restorativní justice jako souboru principů prostupujících trestním právem jako celkem, bude věnována pozornost též uplatnění těchto principů v hlavních trestněprávních pramenech, s uvedením příkladů konkrétních hmotněprávních i procesněprávních institutů. Zohledněno bude i splnění požadavků příslušných právních dokumentů mezinárodních organizací. Detailně se budu věnovat restorativním programům v ČR – v jakých právních předpisech a jak jsou upraveny, v jakých fázích trestního řízení je lze provést, kdo může být jejich účastníkem, a jaké subjekty je mohou poskytovat. Předmětem zkoumání bude též možný vliv účasti na restorativním programu na další průběh a celkový výsledek trestního řízení. Nebude chybět ani vzhled do současné praxe restorativních programů. Na výše zmíněnou problematiku se v části šesté pokusím reagovat několika návrhy právní úpravy. V návaznosti na cíl práce jsem si vytyčila následující výzkumné otázky:

- Jak se v českém trestním právu projevují restorativní principy?
- Jak upravuje české právo restorativní programy a na jaké mezinárodní právní dokumenty navazuje?
- Jaká je restorativní praxe v České republice? (dostupnost, poskytovatelé, odbornost, kontrola atd.)
- Jaký může mít účast v restorativních programech vliv na další průběh a celkový výsledek trestního řízení?

1. Restorativní justice

Restorativní justice je přístup k nalézání spravedlnosti, který vychází z myšlenky, že trestný čin je nejen porušením hodnot chráněných trestním právem, ale také způsobuje újmu a narušuje mezilidské vztahy. Do stávajícího chápání trestní justice se snaží zapojovat taková řešení, která zdůrazňují individuální potřeby osob dotčených trestným činem a která povedou k náhradě způsobené újmy, motivují pachatele k přijetí odpovědnosti a pomáhají obětem, ale i pachatelům v integraci zpět do společnosti.

Na mezinárodní úrovni je restorativní justice tématem akademické diskuse od 70. let minulého století. Restorativní hnutí ale nezačínalo všude ve stejném čase. Z.ébkou restorativní justice jsou považovány země angloamerického právního světa jako Kanada, Nový Zéland nebo Austrálie, které se při zavádění restorativních programů do oblasti trestní justice často inspirovaly praktikami domorodých obyvatel při řešení konfliktů. Z těchto zemí se restorativní justice rozšířila i do kontinentálních právních systémů. Evropskými průkopníky v zavádění restorativních postupů jsou severské země jako Norsko nebo Finsko.

1.1 Definice restorativní justice

Slovy amerického kriminologa Zehra, který je považován za jednoho ze zakladatelů restorativní justice v moderním pojetí: „*Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.*“⁵ Zehr ve své knize *Changing Lenses: A New Focus for Crime and Justice* hovoří o restorativní justici jako o jiném paradigmatu nebo optice pohledu na trestnou činnost. Touto optikou nahlíží na trestný čin jako na konflikt.⁶ Dle Zehra restorativní justice vnímá trestný čin jako újmu způsobenou osobě a naplňování spravedlnosti chápe jako maximální míru obnovy toho, co bylo narušeno, v konkrétní (např. materiální odškodnění) i symbolické podobě (např. omluva). Vedle újmy způsobené poškozenému se věnuje i újmám, které zažívá pachatel nebo komunita, což může pomoci při hledání hlubších příčin a souvislostí trestného činu. Jejím cílem je, aby pachatel porozuměl důsledkům svého chování a přijal za ně odpovědnost. Pokud nahlížíme na trestný čin jako na újmu, odpovědnost pachatele lze naplnit prostřednictvím konfrontace pachatele se vzniklou škodou. Angažovanost zúčastněných stran umožňuje

---

⁵ ZEHR, *Úvod do restorativní justice*, 2003, s. 26.

⁶ ZEHR, *Changing lenses: a new focus for crime and justice*, 1990.

navzájem sdílet příběhy a shodnout se na možném způsobu řešení situace. Zejména oběti by dle Zehra měly mít možnost se zapojit do procesu naplňování spravedlnosti.⁷

Jednu z nejčastěji citovaných definic restorativní justice poskytuje britský kriminolog Marshall: „*Restorativní justice je proces, při kterém se strany zainteresované na konkrétním trestném činu sejdou s cílem společně vyřešit, jak bude naloženo s následky trestného činu a jejich implikacemi do budoucna.*“⁸ Spíše, než o konkrétní praxi jde dle Marshalla o soubor principů, jimiž se může řídit obecná praxe jakéhokoli orgánu nebo skupiny ve vztahu k trestné činnosti. Těmito principy jsou vytvoření prostoru pro zapojení zainteresovaných osob (zejména pachatele a oběti, ale i jejich rodin a komunit), nahlížení na problémy kriminality v jejich společenském kontextu, řešení orientované na budoucnost a prevenci a dostatečná pružnost a kreativita restorativní praxe.⁹

1.2 Koncepce restorativní justice

Johnstone a Van Ness zdůrazňují, že restorativní justice je komplexní a otevřený koncept, který se stále vyvíjí s přibývajícimi se zkušenostmi, čímž odůvodňují, proč jde o koncept leckdy sporný. Vyvozují, že není pravděpodobné, a ani žádoucí, že by někdy existovala jediná, všemi přijímaná koncepce restorativní justice.¹⁰ Přístupy autorů se různí zejména tím, jaké restorativní principy považují za důležité a za tímto účelem uvádějí tři základní koncepce restorativní justice: setkávací, reparační a transformativní.¹¹

Pro zastánce první zmíněné koncepce jde především o *proces setkávání*, způsob, jak se vypořádat s kriminalitou a nespravedlností, který zapojuje zúčastněné strany do rozhodování. Johnstone a Van Ness uvádí několik příznivých účinků, které se obvykle připisují procesům setkávání. Některé z nich jsou pro systém trestního soudnictví běžné, jako rehabilitace (změna postojů pachatele snižuje pravděpodobnost páchaní nových trestných činů) nebo posílení významu norem (proces a zúčastněné osoby zdůrazňují význam normy, kterou pachatel porušil). Další výhody jsou v kontextu trestního soudnictví nové. Restorativní justice nabízí obětem možnost získat náhradu škody, dává jim příležitost podílet se na rozhodování

---

⁷ ZEHR, *Úvod do restorativní justice*, 2003, s. 15-18.

⁸ MARSHALL, *Restorative justice: an overview*, 1999, s. 5. (v anglickém originále: „*Restorative justice is a process whereby all parties with a stake in an offence come together to resolve collectively how to deal with the aftermath of the offence and its implications for the future.*“)

⁹ Tamtéž, s. 5-6.

¹⁰ JOHNSTONE a VAN NESS, The meaning of restorative justice. In: JOHNSTONE a VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*. 2007, s. 8.

¹¹ V originále „*encounter, reparative and transformative conceptions of restorative justice*“

o následcích trestného činu, může přispět ke snížení strachu a zvýšení pocitu bezpečí a může jim pomoci pochopit okolnosti, které vedly ke spáchání trestného činu.¹²

Pro autory příklánějící se k *reparativní koncepci* jde o alternativní pojetí spravedlnosti, které usiluje o nápravu újmy způsobené trestnou činností nebo se snaží o uložení trestu odpovídajícího způsobené újmě. Takové přístupy zdůrazňují kooperaci a respekt při řešení konfliktu, řešení reparativní povahy, tedy takové, kterým lze dosáhnout spravedlnosti bez nutnosti působit další újmu pachateli. Na první pohled se zdá, že první dvě koncepce lze jen stěží odlišit, protože se obvykle tvrdí, že pro dosažení cíle nápravy škody jsou procesy setkání téměř nezbytné.¹³ Tento argument se opírá o několik Zehrových myšlenek. Předpokládá, že jedním z hlavních projevů poškození oběti jsou pocity ztráty moci nad sebou samým. Trestný čin je pro oběti tak traumatizující, protože narušuje jejich přesvědčení o osobní autonomii. Pokud má být újma způsobená oběti napravena, musí získat zpět pocit osobní autonomie, kontroly nad sebou samým. V rámci běžných postupů trestního soudnictví, v nichž jsou oběti do značné míry opomíjeny a očekává se od nich, že budou hrát pasivní roli, zatímco všechna klíčová rozhodnutí budou činit odborníci, pocit osobní moci oběti se spíše ještě více poškodí, než aby se napravil. Aby mohlo dojít k nápravě, oběti potřebují pocit kontroly nad sebou samým, čemuž napomáhá možnost zapojení do řešení svých vlastních případů.¹⁴

Východiskem třetí, *transformativní koncepce* je transformace společenských struktur a způsobu mezilidských interakcí. Autoři jako Sullivan a Tiffit volají po rozsáhlejší změně smýšlení o restorativní justici, požadují po trestní justici snahu o uspokojení potřeb všech, včetně původce újmy a komunity, stejně tak jako osob přímo zasažených újmou, a tento přístup aplikují kromě trestní justice na širší škálu společenských institucí včetně rodin, škol nebo do sousedských vztahů.¹⁵ Jedině se změnou společenského smýšlení může přijít změna v tom, jak vnímáme trestnou činnost a řešíme její následky. Podle této koncepce jde v restorativní justici především o vizi, že je možné usilovat více, než pouze o spravedlivé procesy a přiměřené tresty jako následky trestných činů a že z tragédie může, pokud o to usilujeme, vzejít naděje a uzdravení. Ideálem transformativní koncepce je spravedlivá společnost, které lze dosáhnout vymýcením hlouběji zakořeněných systémových nespravedlností.¹⁶ V tomto kontextu není

---

¹² JOHNSTONE a VAN NESS, The meaning of restorative justice. In: JOHNSTONE a VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*. 2007, s. 9-12.

¹³ JOHNSTONE a VAN NESS, The meaning of restorative justice. In: JOHNSTONE a VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*. 2007, s. 12-15.

¹⁴ ZEHR, *Changing lenses: a new focus for crime and justice*. 1990, s. 24-28.

¹⁵ SULLIVAN a TIFFIT, *Restorative justice: Healing the foundations of our everyday lives*, 2001.

¹⁶ JOHNSTONE a VAN NESS, The meaning of restorative justice. In: JOHNSTONE a VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*. 2007, s. 19.

třeba dělat tak ostré rozdíly mezi trestným činem a jinými formami škodlivého chování (např. vykořisťování nebo zneužívání moci v každodenním životě). Na škodlivá jednání o různé intenzitě zareagujeme stejným způsobem – zjištěním, komu bylo ublíženo, jaké jsou jejich potřeby a jak lze věci dát do pořádku. To zahrnuje nejen reakci na způsobené újmy, ale také řešení samotné příčiny daného činu, což si podle Zehra přeje většina obětí, která chce znát, jaké kroky budou učiněny k tomu, aby se pro ně i další osoby snížilo riziko opakování obdobných škod.¹⁷

1.3 Vztah restorativní justice a trestního práva

Vzhledem k tomu, že restorativní hnutí vznikalo nejprve v praxi formou experimentů s řešením následků trestné činnosti, teoretické úvahy o roli restorativní justice v systému trestního práva se začaly objevovat později. Zpočátku se v odborné literatuře projevovaly tendence srovnávat postupy restorativní justice s tradičním (retributivním) systémem trestní justice a mnozí autoři vnímali tyto systémy jako opačné póly.

Dle Zehra, který navazuje na myšlenky právního filozofa Brunka¹⁸, restorativní i retributivní teorie pracují se stejným základním východiskem, a sice, že spáchání trestného činu narušuje stav rovnováhy. Z toho plyne, že poškozenému se má něčeho dostat a pachatel je něco dlužen. Oba systémy usilují prostřednictvím určité reciprocit o urovnání stavu a rozdíl mezi nimi je ve způsobu, jak toho dosáhnout. Zatímco retributivní teorie věří, že k nápravě situace lze dospět pomocí určitého omezení pachatele a újmy adekvátní protiprávnímu jednání, kterého se dopustil, restorativní justice vyžaduje uznání újmy a potřeb poškozeného a aktivní podpory pachatele k tomu, aby přijal za své jednání odpovědnost, nahradil způsobené škody a řešil příčiny za jeho chováním stojící.¹⁹

V článku „*Conflicts as Property*“ z roku 1977 norský kriminolog Christie reflektuje nad stávajícím modelem trestního řízení, zamýšlí se nad vlastnictvím konfliktu a dochází k závěru, že v důsledku společenského uspořádání, které ne vždy poskytuje vhodné podmínky pro existenci konfliktu, a profesionalizace trestního řízení se z konfliktu mezi konkrétními stranami stává konflikt mezi jednou ze stran (pachatelem) a státem. Oběti tak vedle fyzické, psychické, majetkové, či jiné újmy způsobené trestným činem, navíc ztratí možnost participovat na řešení svého vlastního případu. Christie jako možnou nápravu této ztráty navrhuje nový soudní model řešení konfliktů, který je zaměřen na zapojení oběti a laiků, a ve kterém konflikty mají být

---

¹⁷ ZEHR, *Úvod do restorativní justice*, 2003, s. 20-21.

¹⁸ BRUNK, Restorative Justice and the Philosophical Theories of Criminal Punishment, In: HADLEY (ed.), *Spiritual Roots of Restorative Justice*, 2001, s. 31-56.

¹⁹ ZEHR, *Úvod do restorativní justice*, 2003, s. 39.

sdíleným majetkem osob, kterých se týkají, a teprve pokud nejsou schopny najít řešení mezi sebou, mají se do řešení zapojit soudci. Ani pro pachatele není řešení konfliktu bez zapojení oběti ideální. Zapojením oběti by pachatel dostal možnost stát se z pasivního účastníka diskuse o povaze a rozsahu újmy, kterou za svůj čin zaslouží, aktivním účastníkem diskuse o tom, jak by mohl situaci napravit. Bez účasti oběti pachatel ztrácí i možnost vysvětlení svého jednání osobě, které způsobil újmu, čímž také ztrácí jednu z nejdůležitějších možností, jak dosáhnout odpuštění.²⁰

Prezentací restorativní justice jako radikálního konceptu jeho zastánci doufali, že tehdy nový koncept bude dostatečně přitažlivý pro další autory a pracovníky trestní justice. Jakmile se restorativní justice posunula z fáze inovace do fáze implementace, její zastánci si začali uvědomovat, že je třeba kombinovat její hodnoty a postupy s existující tradicí trestní praxe a filozofie, jak podotýká Gavrielides.²¹ Zkušenosti s implementací restorativní justice časem ukázaly, že restorativní justice nemůže existovat odděleně, ale pouze za podpory současného retributivního paradigmatu. V praxi si lze jen těžko představit, že by vedle sebe existovaly dva nezávislé systémy. Je obecně přijímáno, že restorativní justice může, a dokonce by měla být, v co největší míře integrovaná do trestní justice jako doplňkový proces, nikoli tradiční postupy zcela nahradit. Restorativní justice nemá být jen o zapojování nových postupů, ale též o přizpůsobování tradičních postupů restorativním principům. Oba systémy se tak vzájemně posilují k oboustrannému prospěchu a vyvíjejí se směrem k jednotnému systému, v němž spolupracují komunita a instituce. S tím však souvisí potřeba vyřešit otázky zákonnosti a kontroly, jak popisuje Marshall.²²

1.4 Základní restorativní principy

V odborné literatuře bychom jednotnou definici restorativní justice hledali jen stěží, nicméně na některých základních znacích restorativní justice se shodují. Nyní zde uvádím několik základních principů restorativní justice, které vnímám jako shrnutí snahy odborníků vymezit tento koncept a na které budu dále v této práci odkazovat.

- Nahrazení újmy způsobené trestným činem v co nejširším možném rozsahu
- Poskytnutí více prostoru obětem pro vyjádření svých potřeb a jejich zohlednění při řešení trestné činnosti

---

²⁰ CRISTIE, *Conflicts as Property*, 1977.

²¹ GAVRIELIDES, *Restorative justice theory and practice: addressing the discrepancy*, 2007, s. 39.

²² MARSHALL, *Restorative justice: an overview*, 1999, s. 8.

- Motivace pachatele k přijetí odpovědnosti, možnost jeho aktivní participace na řešení následků trestného činu, řešení příčin jeho chování
- Poskytnutí bezpečného prostoru pro restorativní setkání, tj. restorativních programů ve vhodných případech
- Zapojení širšího okruhu osob dotčených trestným činem, tj. komunity
- Řešení trestné činnosti v širším společenském kontextu

2. Restorativní programy

Jádro restorativní justice tvoří restorativní programy, které vznikaly jako alternativa k trestnímu řízení nabízející více prostoru pro zapojení oběti, pachatele i komunity. Restorativní program můžeme chápat jako zastřešující pojem pro „*jakýkoliv proces, ve kterém oběť a pachatel, někdy i jakékoliv další osoby nebo členové komunity zasažení trestným činem, aktivně spolupracují na vyřešení záležitostí způsobených trestným činem, obvykle za pomoci facilitátora, a společně usilují o uzavření dohody zaměřené na uspokojení individuálních a kolektivních potřeb, na odpovědnost stran a dosažení opětovné integrace oběti a pachatele. Příkladem takové dohody může být nahrazení způsobené újmy, odškodnění nebo veřejně prospěšné práce.*“²³ Mezi konkrétní podoby takového setkání patří zejména mediace, restorativní konference nebo kruhy. Způsob jejich využití a zapojení do trestního řízení se liší dle historického vývoje, současné trestněprávní praxe i sociokulturní platformy dané země.²⁴ Různé restorativní programy se liší co do formálnosti, cílů, které upřednostňují, vztahu k trestnímu řízení nebo míry zapojení jednotlivých stran. Rozdíly jsou také v míře spolupráce s pracovníky trestní justice a v subjektu, který zajišťuje organizaci a správu restorativních programů. Mohou to být veřejné instituce i nestátní neziskové organizace.²⁵ Institucionalizace restorativní justice v oblasti trestního soudnictví se vydala různými směry a tento vývoj je obtížné zobecnit,²⁶ avšak právě výše zmíněných typů restorativních programů se využívá ve větší míře než jiné.

Společným prvkem restorativních programů je určitá forma setkání zúčastněných stran, minimálně oběti a pachatele, ale často také členů komunity a zástupců justičního systému. Někdy je setkání konkrétní oběti s konkrétním pachatelem nemožné nebo nevhodné. V takových situacích mohou být využiti zástupci, místo přímého setkání se používají dopisy nebo videa nebo se účastníci na setkání soustavněji připravují.²⁷ Existují i programy s restorativními prvky, které, ač naplňují cíle restorativní justice, nezahrnují spolupráci s obětí i pachatelem souvisejících trestných činů, ale např. jen s jedním z nich.²⁸

Důležitým rysem je také dobrovolnost účasti. Svobodný, dobrovolný a odvolatelný souhlas oběti a pachatele s uplatněním restorativního programu je jedním ze základních

---

²³ Rezoluce Hospodářské a sociální rady 2002/12 ze dne 24. července 2002, příloha 1, odst.1.

²⁴ IRJ, *Manuál pro restorativní setkání v případech závažné trestné činnosti*, 2023.

²⁵ UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 24.

²⁶ AERTSEN et al., *Institutionalizing Restorative Justice*, 2013.

²⁷ ZEHR, *Úvod do restorativní justice*, 2003, s. 44-45.

²⁸ IRJ, *Manuál pro restorativní setkání v případech závažné trestné činnosti*, 2023.

principů jejich užívání. Oběť ani pachatel by neměli být nuceni nebo ovlivňováni nevhodnými prostředky k účasti v restorativním programu nebo k přijetí dohody jako výsledku restorativního programu.²⁹

V restorativním procesu je nesmírně důležitá osoba facilitátora, jehož úlohou je, po zvážení vhodnosti účasti v programu, umožnit a podporovat komunikaci mezi účastníky restorativního setkání. Nejprve provádí účastníky jejich otázkami a potřebami v kontextu vyrovnání se s následky trestného činu v rámci fáze přípravných individuálních konzultací a poskytuje informace o dostupných restorativních službách. Následně může proběhnout samotné restorativní setkání, jehož cílem je vytvořit bezpečný prostor pro hledání spravedlnosti pomocí dialogu, který umožňuje oběti přímo se zapojit do řešení konfliktu a pachatele navede k porozumění rozsahu a dopadu újmy.

Ačkoli restorativní hnutí poskytuje pevný teoretický základ pro využití restorativních programů, byly tyto praktiky zejména reakcí odborníků na některé nedostatky tradičního přístupu, kteří při své běžné práci začali experimentovat s novými způsoby řešení problémů s kriminalitou. Praxe se vyvíjela s ohledem na zkušenosti s tím, co dobře fungovalo z hlediska dopadu na pachatele, spokojenosti obětí a přijatelnosti pro veřejnost.³⁰ Mnohé průkopníky restorativních programů spojovaly jejich náboženské kořeny a víra v to, že setkávání pachatelů, obětí a členů komunity poskytuje příležitost k uzdravení.³¹ Pro vývoj restorativní justice byla důležitá inspirace v příkladech komunitní justice tradičně využívané v nezápádních kulturách, zejména u původního obyvatelstva Severní Ameriky (*peacemaking circles*, viz níže) a Nového Zélandu (rodinné skupinové konference). Tyto praktiky přispěly k rozšíření myšlenek restorativní justice z mediace mezi obětí a pachatelem na přístupy orientované na zapojení komunity.³²

2.1 Mediace mezi obětí a pachatelem

Mediace mezi obětí a pachatelem (*VOM, victim-offender mediation*) je jedním ze základních nástrojů praktického uplatnění restorativní justice. Můžeme ji vymezit jako „dobrovolné setkání oběti a pachatele společně s nestranným mediátorem za účelem smíření stran a dosažení nápravy (náhrady) prostřednictvím vzájemné dohody.“³³ Jejím cílem je poskytnout oběti a pachateli bezpečné prostředí, ve kterém budou schopni diskutovat o trestném

²⁹ Rezoluce Hospodářské a sociální rady 2002/12 ze dne 24. července 2002, příloha 1, odst. 4

³⁰ MARSHALL, *Restorative justice: an overview*, 1999, s. 7.

³¹ UMBREIT et al., *Restorative justice versus community justice: clarifying a muddle or generating confusion?*, 2004.

³² MARSHALL, *Restorative justice: an overview*, 1999, s. 7.

³³ STRÉMY et al. *Restoratívna justícia*, 2015, s. 167.

činu, jeho dopadech a způsobené újmě, a vytvořit příležitost pro nápravu vztahu mezi pachatelem a obětí. Mediace je výzkumníky i tvůrci politik nahlížena pozitivně pro vysokou míru spokojenosti a pozitivní účinky na oběti i pachatele a je uznávána i vysoká účinnost při snižování recidivy v rámci systému soudnictví ve věcech mládeže.³⁴ Jedná se celosvětově o nejběžnější typ restorativních programů.³⁵

2.1.1 Výběr případů vhodných k mediaci

Mediace zpravidla začíná doporučením věci do mediačního programu. O tom, které případy jsou vhodné pro mediaci, rozhodují zejména probační úředníci, soudci a státní zástupci, ale doporučení může přicházet také od policejních orgánů nebo na žádost obětí a někdy i pachatelů. Než dojde ke společnému setkání oběti s pachatelem, je v praxi běžné přípravné setkání mediátora s každou stranou zvlášť, které má mimo jiné zabránit další viktimizaci oběti, a zajistit, aby pachatel uznal svou odpovědnost a projevil upřímný zájem se s obětí sejít.³⁶ Jedním ze základních předpokladů pro rozhodnutí účastnit se mediace je také důvěra ve schopnosti a nestrannost mediátora. Pouze mediátor, kterému důvěřuje oběť i pachatel, může vhodným způsobem rozptýlit jejich obavy ze vzájemného setkání a konfrontace, která je často velmi obtížná.³⁷

Mediátor zjišťuje, zda jsou splněny i další podmínky pro konání mediace, zda se oběť a pachatel shodují na skutkových okolnostech případu, zda obě strany průběhu programu rozumí, jsou ochotny se ho účastnit a zda považují svou účast za bezpečnou.³⁸ Vhodným případem k mediaci mohou být např. konflikty mezi rodinnými příslušníky nebo sousedy, situace kdy se oběť a poškozený znali a jejich dlouhotrvající neshody vedly k vyústění konfliktu v trestný čin.³⁹ Častá je i u trestných činů spáchaných prvopachatelem.⁴⁰ Mediace může proběhnout v jakékoli fázi trestního řízení, včetně fáze vykonávací. Může být součástí procesu směřujícího k nápravě během výkonu TOS, i u pachatelů s dlouholetými tresty.⁴¹

2.1.2 Mediační setkání

Mediace může probíhat přímo i nepřímou. Přímá mediace může nabývat různých podob, od velmi strukturovaného setkání, které se řídí předem daným scénářem a je mediátorem

---

³⁴ ABRAMS et al., *Young offenders speak about meeting their victims: Implications for future programs*, 2006.

³⁵ UNODC, *A summary of comments received on the use and application of the Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters*, 2017.

³⁶ UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 25.

³⁷ STRÉMY et al. *Restorativní justícia*, 2015, s. 234.

³⁸ UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 25.

³⁹ ŠTERN et al. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. s. 43.

⁴⁰ Tamtéž, s. 41.

⁴¹ UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 25.

aktivně řízeno, po restorativní dialog, tj. rozhovor oběti a pachatele, do kterého mediátor zasahuje minimálně nebo vůbec.⁴² Někdy není přímý kontakt vhodný nebo možný, nebo si ho oběť nepřeje. Proto se využívají i nepřímé formy mediace, kdy se facilitátor setká se stranami postupně a odděleně a zprostředkovává komunikaci mezi stranami za využití i zvukových a obrazových záznamů.⁴³ Musí však existovat přinejmenším možnost, aby přímo či nepřímo probíhal asistovaný dialog mezi obětí a pachatelem.⁴⁴ Z výzkumů zaměřených na její efektivitu se ukazuje se, že mediace spíše dosáhne svých cílů, pokud dojde mezi obětí a pachatelem k setkání tváří v tvář, pokud vyjádří své pocity přímo a navzájem dojdou k novému porozumění situace, včetně toho, co k ní vedlo.⁴⁵

2.1.3 Mediační dohoda a její kontrola

S pomocí mediátora mohou strany dospět ke vzájemné dohodě, která pomůže oběma situaci uzavřít. Obecně může dohoda obsahovat řadu různých reakcí a činností – omluvu, odškodnění, podporu opětovného začlenění pachatele, veřejně prospěšné práce nebo dohodu o dalším setkání v budoucnu. Restorativní dohoda nemusí vždy obsahovat konkrétní pokyny k dalšímu chování stran, ale důležité je zajistit přístup k příslušným zdrojům, programům a sankcím pro daný případ.⁴⁶

Závěrečnou fází je následná kontrola dodržování dohody. Základních principy užití restorativní justice v trestních věcech požadují následující: *„Výsledky dohod vzešlých z restorativních programů by měly ve vhodných případech podléhat soudnímu dohledu, nebo se stát součástí soudních rozhodnutí nebo rozsudků. Tam, kde se tak stane, by měl mít výsledek stejnou právní sílu jako jakékoliv jiné soudní rozhodnutí nebo rozsudek a měl by vyloučit další stíhání ve stejné věci.“*⁴⁷ Výhodou takového postupu je, že soudy nebo policejní orgány jsou pak povinny dohodu sledovat a zasáhnout, pokud pachatel neplní požadavky dohodnutého plánu. Základních principy dále požadují, aby případy, kde mezi stranami nedojde k žádné dohodě, byly vráceny zpět trestnímu řízení a bez prodlení by mělo být rozhodnuto o dalším postupu. Nedosažení dohody samo o sobě pak nesmí být použito proti pachateli v následném

---

⁴² IRJ, *Manuál pro restorativní setkání v případech závažné trestné činnosti*, 2023.

⁴³ UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 25.

⁴⁴ BOLÍVAR, The local practice of restorative justice: are victims sufficiently involved? In: VANFRAECHEM et al. (ed.), *Victims and Restorative Justice*, 2015.

⁴⁵ BOUFFARD et al. The effectiveness of various restorative justice interventions on recidivism outcomes among juvenile offenders, 2017, s. 465–480.

⁴⁶ UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 24-25.

⁴⁷ Rezoluce Hospodářské a sociální rady č. 2002/12, o základních principech užití restorativní justice v trestních věcech, odst. 15.

trestním řízení.⁴⁸ Někdy se může stát, že mediaci proběhne úspěšně, aniž by došlo k uzavření dohody o dalším postupu. Oběť se může například spokojit s tím, že pachatel sdělí, jak ji trestný čin zasáhl, a že před ní pachatel uzná svou odpovědnost.⁴⁹

Nezbytnou součástí kvalitně vedeného restorativního programu je i poskytnutí prostoru účastníkům pro následnou reflexi. Přínosem tzv. follow-upu může být kromě získání zpětné vazby všech zúčastněných i monitorování plnění dohodnutých kroků nebo identifikace a řešení případných problémů nebo potřeb, které vznikly po setkání.⁵⁰

2.2 Restorativní konference

Restorativní konference rozšiřují okruh zúčastněných o další osoby, kterých se trestný čin dotkl, tedy vedle oběti a pachatele zapojuje i členy komunity. Komunita je vymezena povahou konkrétního konfliktu. Její postoj a chování ovlivňuje řada faktorů, jako rozsah způsobené škody, nebo vzájemné vztahy členů komunity. Existují komunity v mnoha rovinách, rodinná komunita, kde bývají vazby nejsilnější a konfliktem bývají zasaženy nejvíce, osobní (přátelé, škola, zaměstnání), místní (sousedstvo) i širší (stát), která má pouze nepřímý zájem na řešení konfliktu.⁵¹

2.2.1 Rodinné skupinové konference

Rodinných skupinových konferencí se účastní i rodinní příslušníci a další blízké osoby oběti a pachatele. Poprvé se začaly využívat na Novém Zélandu, kde po roce 1989 došlo k převratné změně trestního systému vyvolané kritikou systému sociální péče a justice pro mladistvé ze strany původního maorského obyvatelstva. Jeho začlenění do vnitrostátního právního předpisu na Novém Zélandu z něj učinilo v té době systémově nejzakotvenější ze všech existujících restorativních programů či opatření, které do té doby měly spíše charakter místních experimentů.⁵² V různých podobách se rodinné skupinové konference využívají jako odklon od běžného systému trestního soudnictví ve věcech mládeže, kromě zmíněného Nového Zélandu, i v Kanadě, USA, Irsku nebo ČR.

Zehr vyzdvihuje význam účasti blízkého okolí pachatele na konferenci: „*Tento model vytváří podmínky, aby na sebe pachatelé vzali odpovědnost a změnili své chování, a proto je zvláště důležité, aby byla na konferenci přizvána pachatelova rodina nebo jiné relevantní*

---

⁴⁸ Rezoluce Hospodářské a sociální rady č. 2002/12, o základních principech užití restorativní justice v trestních věcech, odst. 16.

⁴⁹ UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 62.

⁵⁰ IRJ, *Manuál pro restorativní setkání v případech závažné trestné činnosti*, 2023, s.43.

⁵¹ KARABEC, Z. (eds.): *Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha. 2003, s. 85.

⁵² UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 27.

osoby.“⁵³ Zdůrazňuje i přiměřenost procesu z hlediska kulturní příslušnosti účastníků: „*Forma konference by měla být přizpůsobena potřebám a kulturním zvyklostem obětí a zúčastněných rodin.*“⁵⁴ Zcela zřejmý a kriminologickými výzkumy opakovaně potvrzený je také samotný vliv rodiny na trestnou činnost dítěte či mladistvého. Podle U. Straub můžeme v rodinných skupinových konferencích pozorovat praktické uplatnění celostního rodinného přístupu, od něhož odvíjející se intervence zdůrazňují vlastní schopnost rodin porozumět svým problémům a najít pro ně uspokojivá řešení. Pachatel a jeho blízké okolí se nemohou spoléhat na řešení navržené odborníkem, ale musí navrhnout a uskutečnit řešení vlastní, což, jak se autorka domnívá, posiluje pocit odpovědnosti pachatele.⁵⁵

Ačkoli výzkumy dokládají pozitivní zkušenost většiny obětí s průběhem i výsledkem konferencí, některé oběti mohou takovou zkušenost prožívat jako další formu viktimizace. Pokud jsou hněv nebo úzkost, které díky trestnému činu oběť cítí, příliš silné, nemusí se je během konference podařit překonat, a to tím spíše, že i v jejím samotném průběhu prožívá emoce další. Proto jsou klíčovou otázkou, stejně jako u mediací, výběr vhodných případů a příprava účastníků na samotné jednání.⁵⁶

2.2.2 Komunitní konference

Na komunitních konferencích zpravidla organizovaných komunitními skupinami nebo neziskovými organizacemi se obvykle setkává kromě osob, které mají o pachatele a oběť největší starost, také každý další člen komunity, který má zájem na průběhu konference, např. učitel v případě proviněného mladistvého, nebo zaměstnavatel v případě trestného činu na pracovišti.⁵⁷

2.3 Kruhy

Spáchání trestného činu zpravidla ovlivňuje celou komunitu a kruhy představují způsob, jakým lze zapojit členy komunity do restorativního dialogu.⁵⁸ Kruhy nabízí lidem příležitost mluvit a naslouchat si navzájem v bezpečné, rovné a důstojné atmosféře. Umožňují vyprávět příběhy a nabízet vlastní perspektivy.⁵⁹ „Často je sama možnost získat hlas, být se svými

---

⁵³ ZEHR, *Úvod do restorativní justice*, 2003, s. 32.

⁵⁴ Tamtéž, s. 33.

⁵⁵ STRAUB, *Family group conference in Europe: From margin to mainstream*, 2012.

⁵⁶ TOMÁŠEK, *Rodinné skupinové konference*, 2019, s. 35.

⁵⁷ UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 29

⁵⁸ MACKINNON, *Bringing Balance to the Scales of Justice*, 2018, s. 43–44.

⁵⁹ PRANIS, *Little book of circle processes: A new/old approach to peacemaking*, 2015.

*problémy vyslyšen v sympatickém a podpůrném prostředí vše, co člověk potřebuje k zahájení své cesty za uzdravením,*⁶⁰ jak píše Mackinnon.

2.3.1 Kruhy smíření (*peacemaking circle*)

Kruhy smíření vychází z praktik původních obyvatel Severní Ameriky a spočívají v propojení širšího okruhu lidí než u mediace a konference, který rozšiřují o zástupce širší veřejnosti a státní úředníky (státní zástupce, probační úředník, policie). Státní úředníci mají rovné postavení s ostatními, čímž vzniká pomyslný most mezi justicí a diskusí, která se v kruhu odehrává. Účastnit se mohou i odborníci v oblasti psychologie, kteří mohou pomoci s porozuměním vzniku konfliktu a nabídnout možnosti navazujících služeb, které zabrání novému konfliktu v budoucnu, např. terapeutická sezení. Hlavním cílem při pořádání kruhu je najít takové řešení, které může vést k lepšímu uzdravení po incidentu a k zajištění bezpečí zúčastněných.⁶¹

Jedinou osobou se zvláštní funkcí je tzv. strážce kruhu, který setkání v kruhu organizuje. Strážce postupně pokládá zúčastněným osobám otázky, od obětí po osoby, kterých se případ týká okrajově. Na rozdíl od mediátora, strážce do debaty zpravidla vůbec nezasahuje a spoléhá na dynamiku kruhu. Mluvit může vždy jen jedna osoba, přičemž možnost mluvit, aniž by je někdo přerušoval, si účastníci předávají jeden po druhém dokola. K usnadnění tohoto procesu lze použít symbolický předmět (*talking piece*), pomyslné žezlo, kterým se předává slovo. Cílem při pořádání kruhu nemusí vždy být vypracování konkrétního plánu řešení. Jde spíše o nalezení způsobu, jakým se s konfliktem vypořádat.⁶²

2.3.2 Rozhodování v kruhu (*circle sentencing*)

Vstup komunity do procesu může být žádoucí, i když trestní řízení již směřuje k vynesení rozsudku. Rozhodování v kruhu představuje způsob, jak široce uplatnit zásady restorativní justice, v němž pracovníci justičního systému sdílí moc a autoritu s členy komunity.⁶³ Toto sdílení autority je typické napříč restorativními postupy. Podle T. Wachtela je základní sjednocující hypotézou restorativních postupů, že lidské bytosti jsou šťastnější, produktivnější, více spolupracují a je pravděpodobnější, že změní své chování k lepšímu, když jim osoby v pozici autority umožní aktivně se na změně podílet. Příliš autoritářský ani příliš permisivní přístupy nejsou tak účinné jako restorativní, participativní přístup.⁶⁴

---

⁶⁰ MACKINNON, *Bringing Balance to the Scales of Justice*, 2018, s. 43–44.

⁶¹ *Peacemaking Circles v Evropě*. [online]. Institut pro restorativní justici, 2021. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-programy/peacemaking-circles-v-evrope/>

⁶² Tamtéž.

⁶³ UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 32.

⁶⁴ WACHTEL, *The Next Step: Developing Restorative Communities*, 2005.

Cílem rozhodování v kruhu je podpořit uzdravení všech dotčených trestným činem, hlavně oběť, ale i usnadnit rehabilitaci pachatele skrze nápravu vztahů mezi pachatelem a členy komunity, za současného vyvarování se další viktimizaci oběti. Kruhy mohou probíhat za účasti soudce a obhájce, či bez ní. Soudce není doporučením od kruhu vázán, avšak může být cenným zdrojem informací. K co nejefektivnějšímu rozhodování slouží protokoly upravující, jaké informace do kruhu patří a jak mají výsledky být obeznámeny soudem.⁶⁵ Rozhodnutí, zda je kruhové souzení vhodné pro daný případ, stejně jako konečné rozhodnutí o trestu, zůstává na soudci, kterému náleží povinnost rozhodnout o uložení co nejvhodnějšího trestu a doporučení vzešlá z kruhu může ignorovat.⁶⁶

Australské systémy trestního soudnictví znají kromě rozhodování v kruhu také tzv. soudy původních obyvatel, v rámci nichž spolupracuje soudce se staršími domorodci, oběťmi a rodinou pachatele na stanovení vhodného trestu a vytvoření plánu uzdravení jako součástí formálního rozsudku.⁶⁷ Domorodé soudy byly zřízeny ve většině australských teritorií jako prostředek poskytující kulturně citlivější a vhodnější alternativu k tradičnímu soudnímu systému. Zvýšením kulturní relevance soudního procesu pro domorodé pachatele se tyto soudy snaží vynášet tresty, které s větší pravděpodobností budou mít pozitivní dopad na recidivu, což má v dlouhodobém důsledku vést ke snížení míry uvěznění domorodých obyvatel. Ačkoli obsahují některé restorativní prvky, není pro ně na prvním místě náprava mezilidských vztahů, jako spíše adekvátní zapojení původních obyvatel do trestního řízení. Soustředí se na rehabilitaci pachatele, zatímco role oběti v procesu zůstává tradiční.⁶⁸

2.3.3 Další druhy setkání v kruhu

Moderním systémům trestní justice se přizpůsobily kruhy sdílení (*talking circles*) tradičně využívané původními obyvateli Severní Ameriky pro rozhodování, duchovní rituály, léčení a vzájemné sdílení. Existují ve formě kruhů pro řešení konfliktů (*conflict resolution circles*) dříve, než přerostou v trestnou činnost, kruhy včasné intervence (*early intervention circles*) určené pro pachatele v trestním řízení ve fázi před obviněním i po něm, které spoléhá na oběti i členy komunity při vytváření doporučení, kterým má být zajištěn proces uzdravení. Důležitým typem jsou kruhy léčebné (*healing circles*).⁶⁹

Možnosti využití kruhů sahají i nad rámec trestního řízení, ať jde o jejich uplatnění v místních komunitách při řešení obav z občanů z trestné činnosti, ve školách a na pracovištích

---

⁶⁵ UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 32.

⁶⁶ GREEN, *Justice in Aboriginal Communities: Sentencing Alternatives*, 1998.

⁶⁷ UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 33.

⁶⁸ JOUDO-LARSEN, *Restorative justice in the Australian criminal justice system*, 2014, s. 15.

⁶⁹ UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 31.

při řešení konfliktů a méně závažných provinění nebo při řešení stížností na příslušníky orgánů činných v trestním řízení a na pracovníky nápravných zařízení.⁷⁰ Prostor dostávají také ve vězenství, při budování lepších vztahů a snížení násilí ve věznicích a jiných detenčních zařízeních.⁷¹ V neposlední řadě lze jimi podpořit reintegraci bývalých vězňů do společnosti nebo mladistvých, kteří se po výkonu opatření omezujících svobodu vracují zpět do škol.⁷²

---

⁷⁰ CHAPMAN a KREMMEL. Community in conflict in intercultural contexts and how restorative justice can respond. In: PALI et al. (ed.), *Restoring Justice and Security in Intercultural Europe*, 2018, s. 144-163.

⁷¹ BUTLER a MARUNA, *Rethinking prison disciplinary processes: A potential future for restorative justice*, 2016, s. 126-148.

⁷² UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, s. 27

3. Evropský a mezinárodní kontext

Na vymezení restorativního přístupu k řešení trestné činnosti navazuje iniciativa na úrovni států i mezinárodních organizací směřující k implementaci restorativní justice do stávajících systémů. Vycházejí důležitá doporučení Rady Evropy, směrnice EU i doporučující dokumenty OSN věnované klíčovým tématům RJ, včetně vymezení restorativních principů a obsahu, implementaci a dostupnosti restorativních programů.

3.1 Rada Evropy

Doporučení Rady Evropy o užití mediace v trestních věcech z roku 1999 podporuje využití mediace jako samostatného institutu v rámci trestního řízení, který umožní dát obětem v trestním řízení silnější hlas a podpořit pachatele k přijetí odpovědnosti a snaze odčinit následky. Nastavuje základní parametry pro bezpečné a efektivní zapojení mediace do trestního řízení a tento institut zasazuje do kontextu restorativních myšlenek. Byť jde o fakticky nevynutitelný právní dokument, má bezpochyby pro její vývoj restorativní justice význam.⁷³

Zásadním dokumentem, který definuje standardy a doporučení pro uplatňování RJ v trestním řízení je **Doporučení Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech**⁷⁴ přijaté v roce 2018. Jako vůbec první mezinárodní dokument chápe RJ nejen jako ekvivalent k restorativním programům, ale jako ucelený koncept, jako soubor principů, kterými by státy měly podpírat veškeré reformy trestní justice. Na definici restorativní justice jako *“jakéhokoliv procesu, který umožňuje těm, kteří byli poškozeni trestným činem a těm, kteří za tuto újmu zodpovídají, aby se v případě dobrovolného souhlasu aktivně zúčastnili vyřešení záležitostí vzniklých v důsledku trestného činu, za pomoci školené a nestranné třetí strany (zprostředkovatele)”* navazuje výzvou k širšímu užití restorativních principů: *„Postupy, které nevyužívají dialog mezi oběťmi a pachateli, lze i tak navrhnout a realizovat způsobem, který je v úzkém souladu se základními principy restorativní justice,“* s tím, že tyto principy mají být zapojeny v celém systému trestní justice, i nad rámec trestního řízení. Doporučení staví na následujících principech: náhrada újmy obětem, participace účastníků (tyto spatřuje jako hlavní), dobrovolnost, dialog, spravedlivá péče o potřeby a zájmy zúčastněných, procedurální rovnost, kolektivní, na konsenzu založená dohoda, zaměření se na odškodnění, reintegraci a dosažení vzájemného pochopení, vyhnutí se dominanci. Dále vyzývá státy k vytvoření jednoznačného právního rámce pro poskytování služeb restorativní justice, vytvoření modelu

---

⁷³ Recommendation No.R(99)19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters.

⁷⁴ Doporučení CM/Rec(2018)8 Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech

fungování trestní justice ve vztahu k restorativní justici a poskytnutí procesních záruk k zajištění bezpečného a komfortního prostředí pro proces restorativní justice.

Benátská deklarace o roli restorativní justice v trestních věcech z roku 2021 potvrzuje fundamentální požadavky vyjádřené v Doporučení a obsahuje některé nové prvky týkající se rozvoje služeb restorativní justice, změny kulturního rámce a vyššího vzdělávání. Volá po univerzálním využití restorativní justice a uznává, že žádný druh trestné činnosti není za hranicí možného uplatnění restorativní justice. Požaduje po státech vytvoření akčních plánů a politik pro lepší implementaci Doporučení za pomoci celonárodní meziagenturní spolupráce a adekvátní národní legislativy a financování, a to s ohledem na myšlenku, že cílem národních orgánů by mělo být zajištění práva všech dotčených osob, pokud svobodně souhlasí, na přístup k vhodným službám restorativní justice. Ačkoli role Rady Evropy je důležitá v podpoře členských států a poskytování zdrojů pro spolupráci, hlavní část práce se musí dle Benátské deklarace odehrát na vnitrostátní úrovni, skrze inkluzivní politický proces vedený vládou ve spolupráci s justičními orgány, praktiky v oblasti restorativní justice a občanskou společností. Velký důraz je kladen i na nutnost lepšího zapojení restorativní justice do studijních plánů univerzit i vzdělávacích programů pro právní profese.⁷⁵

V roce 2023 bylo vydáno aktualizované **Doporučení o právech, službách a podpoře trestných činů** s pokyny k rozvoji a uplatňování práv obětí. Vyzývá členské státy, aby aktivně vyhledávaly a odstraňovaly veškeré překážky v přístupu obětí trestných činů ke spravedlnosti a napříč celým textem zdůrazňuje využití restorativních přístupů. Čl. 18 je pak věnovaný přímo podpoře služeb restorativní justice v členských státech Rady Evropy jako služby všeobecně dostupné bez ohledu na druh a závažnost trestného činu nebo jeho zeměpisnou polohu.⁷⁶

Také **Doporučení vztahující se na posouzení, řízení a reintegraci osob obviněných či odsouzených pro sexuální trestnou činnost** požaduje v č. 33, aby ve vhodných případech byla účast těchto osob v restorativních intervencích facilitována poskytováním informací o jejich povaze, významu a dostupnosti.⁷⁷

---

⁷⁵ Benátská deklarace ministrů spravedlnosti členských států Rady Evropy, o roli restorativní justice v trestních věcech. Online. 2021. Dostupné z: <https://rm.coe.int/venice-ministerial-declaration-eng-4-12-2021/1680a4df79>.

⁷⁶ Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime

⁷⁷ Recommendation CM/Rec(2021)6 of the Committee of Ministers to member States regarding the assessment, management and reintegration of persons accused or convicted of a sexual offence

3.2 EU

Zásadním pramenem evropského práva, který přichází s poměrně komplexní úpravou ochrany obětí trestného činu, kam začleňuje i požadavky na zapojení služeb restorativní justice do trestního řízení je **Směrnice o ochraně práv obětí**⁷⁸ přijatá v roce 2012. V bodě 9 odůvodnění vyžaduje individuální přístup k obětem trestného činu při jakémkoli kontaktu s OČTŘ i se službou, která přichází do styku s oběti (např. službou restorativní justice), vhodnou podporu, která by usnadnila jejich zotavení, a dostatečný přístup k právní ochraně.

Konkrétní požadavky na poskytování služeb restorativní justice (restorativní programy) vyjádřené v čl.12 významně rozšiřují původní rámcové rozhodnutí z roku 2001, které restorativní programy jen zmiňuje jako jeden z možných nástrojů na ochranu oběti. Po členských státech vyžaduje přijetí opatření na ochranu oběti před sekundární či opakovanou viktimizací, zastrasováním či odvetou s cílem zajistit, aby obětem, které se rozhodnou zúčastnit, byl zajištěn přístup k bezpečným a kvalifikovaným restorativním programům, při dodržení minimálních podmínek vyčtených v čl.12 odst. 1. Restorativní programy mohou být užity pouze ve prospěch oběti, k jejich užití je dán svobodný a informovaný souhlas, kterému předchází poskytnutí dostatečných informací o průběhu restorativního programu a podmínkách jeho užití, pachatel musí uznat základní skutkové okolnosti případu. Každá dohoda, která je výsledkem daného restorativního programu musí být uzavřena dobrovolně a může být zohledněna v dalším trestním řízení. Je zde i požadavek důvěrnosti a mlčenlivosti na obsah hovorů vedených v rámci těchto programů, nestanoví-li vnitrostátní předpisy s ohledem na nadřazený veřejný zájem jinak.

Ve čl. 12 odst. 2 následuje požadavek na členské státy, aby určením jasných podmínek a pravidel usnadnili ve vhodných případech zapojení restorativních programů do trestního řízení. Ačkoli je z dikce směrnice patrná motivace členských států k rozšiřování restorativní praxe, neobsahuje dostatečně konkrétní požadavky a nechává tak na volbě členských států, jaký bude rozsah případů, ve nichž mají být restorativní programy užity, jaké procesní následky budou mít jejich výsledky nebo jaké subjekty je mají poskytovat, potažmo jak bude dosaženo dostatečné kvality a odbornosti.

Většina členských států měla problémy s úplným nebo správným provedením směrnice a ze zprávy o jejím provádění vyplývá, že oběti trestné činnosti se nemohou stále plně dovolávat svých práv v EU.⁷⁹ Obtíže obětí spojené s přístupem ke spravedlnosti vyplývají především

---

⁷⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV

⁷⁹ Zpráva Komise Evropskému parlamentu a Radě o provádění směrnice o právech obětí, COM(2020)188 final

z nedostatku informací, nedostatečné podpory a ochrany a také ze sekundární viktimizace které jsou oběti v průběhu trestního řízení a při uplatňování nároku na odškodnění často vystaveny.

Evropská komise proto přijala **Strategii EU v oblasti práv obětí (2020-2025)**⁸⁰, která posiluje práva obětí trestného činu a prosazuje spolupráci týkající se jejich prosazování, aby se všechny oběti trestných činů, bez ohledu na to, v jakém státě EU a za jakých okolností k trestnému činu došlo, mohly plně domoci spravedlnosti. Považuje za nezbytné posílit práva obětí trestných činů, aby mohly ohlašovat trestné činy, účastnit se trestního řízení, domáhat se odškodnění, a nakonec se co možná nejvíce zotavit z následků trestného činu, přičemž vhodným přístupem k dosažení těchto cílů je podle ní restorativní justice. Komise se také zavázala k financování vnitrostátních organizací na podporu obětí a příslušných komunitních organizací z prostředků EU za účelem poskytování informací, podpory a ochrany obětí a podporování služeb restorativní justice. Strategie apeluje i na prohloubení spolupráce a koordinace mezi všemi příslušnými subjekty a členskými státy doporučuje vytvořit vnitrostátní strategie pro práva obětí, které budou uplatňovat komplexní a ucelený přístup k právům obětí a zapojí všechny subjekty, u nichž je pravděpodobné, že přicházejí do styku s oběťmi.

---

⁸⁰ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů, Strategie EU v oblasti práv obětí (2020–2025)

3.3 OSN

V roce 2002 přijala OSN **Základní principy užití restorativní justice v trestních věcech**⁸¹ s cílem informovat členské státy a vybízet je k přijetí a standardizaci restorativních programů v kontextu národních právních systémů. Základní principy obsahují právní záruky ochrany účastníků restorativních programů a nastavují parametry pro užití restorativních programů. Klíčový je požadavek, aby byly restorativní programy dostupné v každé fázi trestního řízení a v případě, že to není možné, OČTŘ mají podporovat pachatele v přijetí jeho zodpovědnosti za trestný čin tak, aby to přispívalo k nápravě jeho vztahu k oběti, komunitě a napomáhalo jeho reintegraci do společnosti.

V roce 2006 vydal Úřad OSN pro drogy a kriminalitu (UNDOC) **Průvodce restorativními programy** (*Handbook on Restorative Justice Programmes*), doporučující, právně nezávaznou publikaci, která přinesla na mezinárodní pole první definici restorativní justice a základních principů, vytyčila mantinely, v jakých by měly restorativní programy být realizovány, a uvádí příklady z praxe jednotlivých států. Aktualizovaný průvodce z roku 2020 přezkoumává uplatňování základních principů restorativních programů v trestních věcech a zohledňuje vývoj a inovativní přístupy v oblasti restorativní justice.

V roce 2021 byl přijat **Kjótský protokol**, který stanovuje rámec politiky OSN do roku 2024 v oblasti prevence kriminality a rozvoje trestní justice s ohledem na plnění agendy udržitelného rozvoje do roku 2030. Požaduje mimo jiné zajistit odpovídající zdroje a odborná školení pro pracovníky trestní justice, s cílem posílit jejich schopnost poskytovat pomoc obětem se zohledněním jejich specifických potřeb, a také zdůrazňuje při rehabilitaci a reintegraci pachatele využití restorativních programů za účelem prevence trestné činnosti a recidivy.⁸²

---

⁸¹ Rezoluce Hospodářské a sociální rady 2002/12 ze dne 24. července 2002, o základních principech užití restorativní justice v trestních věcech

⁸² Kyoto Declaration on Advancing Crime Prevention, Criminal Justice and the Rule of Law: Towards the Achievement of the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2021.

4. Projevy restorativní justice v českém právním řádu

Principy restorativní justice pronikají také do české trestněprávní úpravy, v reakci na příslušné mezinárodní dokumenty i na výzvy, se kterými se potýká trestní justice v praxi, ať už jde o vysoký počet vězeňské populace a s tím související přeplněnost věznic nebo vysokou míru recidivy. V této kapitole zkoumám, jak se k restorativní justici staví česká trestněprávní úprava a které konkrétní hmotné i procesní instituty trestního práva umožňují uplatnění restorativních principů v praxi.

4.1 Trestní zákoník

4.1.1 Základní zásady trestního práva

Vzhledem k tomu, že o restorativní justici mluvíme jako o celkovém přístupu k řešení trestné činnosti, začneme s hledáním projevů restorativních principů u základních zásad trestního práva, za které trestněprávní nauka považuje následující: zásadu subsidiarity trestní represe, zásadu zákonnosti (*nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege*), zásadu humanismu a přiměřenosti trestní sankce, zásadu individuální odpovědnosti fyzické osoby za spáchaný čin nebo zákazu retroaktivity trestního zákona k tíži pachatele.⁸³ Až na výjimky, např. zásady zákonnosti a subsidiarity trestní represe v § 12 TZ, je nenajdeme explicitně vyjádřené v TZ a jejich projevy nacházíme až v rámci konkrétních institutů. Srovnáním základních zásad s restorativními principy hovořícími o narovnání porušených vztahů, náhradě újmy nebo aktivní zapojení můžeme, jak shrnuje Masopust Šachová, nabrat dojem, jako by šlo o dva zcela odlišné systémy.⁸⁴

4.1.2 Cíle trestního práva

Vymezení cílů trestního práva v samotném textu zákona nenajdeme. Zatímco obecná část TZ nastavuje základní mantinely pro uplatnění trestní odpovědnosti pachatele a vymezuje druhy sankcí, část zvláštní nám říká, které významné společenské hodnoty trestní právo chrání, k cílům trestněprávní úpravy se konkrétněji vyjadřuje pouze důvodová zpráva k TZ. Zdůrazňuje význam prevence a subsidiární úlohy trestního práva. Prevenci pak chápe především jako aktivity nesankčního charakteru, vyzdvihuje roli komunit a jiných forem občanského sdružování. Vyjmenovává i cíle právní úpravy, mj. že se trestní politika má soustředit vedle potřeb oběti také na otázky spojené s reintegrací pachatele a požaduje také změnu celkové filozofie ukládání sankcí, kdy trest odnětí svobody představuje *ultima ratio* systému trestních

⁸³ ŠÁMAL et al.. *Trestní zákoník*. Komentář, 3. vydání. 2023.

⁸⁴ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní potenciál trestního práva hmotného*. Trestněprávní revue. Praha: C.H.Beck, 2014.

sankcí, přičemž je zdůrazněna možnost využití alternativních sankcí k zajištění pozitivní motivace pachatele.⁸⁵ Pokud jde o cíle trestněprávní úpravy, můžeme pozorovat tendenci hledání alternativ k čistě represivním přístupům a příklon k řešením, která respektují potřeby obětí a podporují pozitivní snahy pachatelů, jak píše Masopust Šachová.⁸⁶

Na absenci jasně formulované vize české trestněprávní politiky jako celku reagují Teze trestní politiky vypracované Pracovní skupinou pro efektivní trestní justici při Radě vlády pro lidská práva. Definují účel trestní politiky jako: „ochranu společnosti prostřednictvím prevence kriminality, vytváření předvídatelného a spravedlivého systému trestní justice, zajištění spravedlnosti pro všechny zúčastněné a náprava narušených společenských vztahů, spojená s minimalizací újmy způsobené trestnou činností a s pomocí a podporou obětem trestných činů“ a klasické vnímání účelu trestní spravedlnosti doplňují o restorativní principy a činí jej komplexnějším, a to v návaznosti na mezinárodní a evropské právní dokumenty.

4.1.3 Účel trestání

Předchozí právní úprava účinná do 31.12.2009 definovala účel trestu následovně: „Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“⁸⁷ Toto obecné vymezení je třeba vykládat s ohledem na požadavek, aby soud při stanovení druhu a výměry trestu přihlédl též ke stupni nebezpečnosti trestného činu pro společnost.⁸⁸ V TZ nejsou účel nebo funkce trestání výslovně vyjádřeny, ale byly nahrazeny úpravou obecných zásad trestání promítnutých do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích, které níže rozvedu. Podle Jelínka et al. je účelem trestu v českém právu:

- ochrana společnosti před pachateli trestných činů jako nejdůležitější cíl trestu,
- individuální prevence, tj. zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti, a vychovávat odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život,
- generální prevence, tj. výchovně působit na ostatní členy společnosti.⁸⁹

---

⁸⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, I. Obecná část

⁸⁶ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní potenciál trestního práva hmotného*. Trestněprávní revue. Praha: C.H.Beck, 2014.

⁸⁷ § 23 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona

⁸⁸ § 31 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona

⁸⁹ JELÍNEK et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, 2019, s. 401.

4.1.4 Alternativní tresty

V souvislosti s restorativní justicí bývají nejčastěji skloňovaným aspektem české trestněprávní úpravy alternativní tresty, tj. všechny tresty nespojené s nepodmíněným TOS.⁹⁰ Je ale třeba mít na paměti, že kontext, v jakém došlo k uložení alternativního trestu, má zásadní vliv na posuzování souladu s principy restorativní justice. Jejich jednostranné uložení soudem představuje z restorativního úhlu pohledu zcela jinou situaci, než uložení povinností nebo omezení, které obsahově odpovídají alternativním trestům dle TZ, na základě vzájemné dohody, byť následně schválené soudem. Druhá z možností, na rozdíl od té první, naplňuje požadavek restorativní justice, aby byla poskytnuta možnost k aktivní participaci na společném hledání řešení dané situace a přijetí společného rozhodnutí.

Nepodmíněný TOS má bezpochyby své významné místo v rámci sankčního systému a má být využíván v případech, kdy je zapotřebí k ochraně společnosti pachatele separovat a věnovat mu zvláštní odborné zacházení, které má vést k regulaci jeho chování a ke schopnosti vést řádný život po propuštění na svobodu.⁹¹ Alternativní tresty pak představují variantu, která nemá za následek tak intenzivní zásah do práv pachatele jako tresty spojené s odnětím svobody. Lépe naplňují preventivní funkci trestání, zejména co se týče individuální prevence, protože spíše než odplatu a izolaci pachatele sledují výchovné cíle a jeho resocializaci, i funkci restituční, vyzdvihující význam náhrady škody a zohlednění dalších zájmů poškozeného, což je zároveň v souladu s principy restorativní justice. Nespornou výhodou alternativních jsou i nižší náklady spojené s výkonem trestu.⁹² Uložení některého z alternativních trestů⁹³ dle výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevence z roku 2015 nemělo téměř žádný vliv na recidivu v porovnání s odsouzenými k nepodmíněnému TOS. Bez ohledu na druh uloženého trestu recidivovalo během sledovaného období (2012-2014) 48,1 % odsouzených.⁹⁴

Aby bylo možné s pachateli pracovat, nemusí nutně dojít k jejich uvěznění. Při výkonu alternativních trestů lze na pachatele působit cestou PMS, která v rámci probace vykonává činnosti vyčtené v § 2 odst. 1 PMSI, tj. organizaci a výkon dohledu nad obviněným, kontroly výkonu trestů nebo trestních opatření nespojených s odnětím svobody, kontroly výkonu

---

⁹⁰ Jde o tresty domácího vězení, obecně prospěšných prací, peněžitý trest, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, podmíněné odsouzení k TOS a podmíněné odsouzení s dohledem a další druhy trestů uvedené v § 52 TZ.

⁹¹ Důvodová zpráva k navrhované změně TZ a TŘ, Dostupné z:

<https://odok.cz/portal/veklep/material/KORND3QJZZZ3/>

⁹² JELÍNEK et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, 2019, s. 405.

⁹³ Největší výzkum recidivy v ČR sledoval vzorek o 4000 lidech složený z odsouzených jak k nepodmíněnému TOS, tak k trestu domácího vězení, trestu obecně prospěšných prací a k podmíněnému TOS s dohledem

⁹⁴ SCHEINOST et al. *Sankční politika a její uplatňování. Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí IV*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015.

omezení a povinností uložených obviněnému a taktéž poskytuje individuální pomoc obviněnému, aby vedl řádný život, vyhověl podmínkám uloženým státním zástupcem nebo soudem a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů. V rámci probace jsou pachatelé motivováni k řešení následků trestné činnosti, vedeni k odpovědnosti za způsobenou újmu a k získání náhledu na své protiprávní jednání.

4.1.5 Přiměřená omezení a povinnosti pachatele

Vedle volby druhu trestu nebo ochranného opatření a určení jeho výměry může soud zohlednit zájmy poškozeného také ve formě uložení přiměřených omezení nebo přiměřených povinností, a to v rámci podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, podmíněného propuštění z výkonu TOS nebo u alternativních trestů domácího vězení, obecně prospěšných prací a zákazu pobytu a podmíněného odsouzení k TOS.⁹⁵

Příkladem může být povinnost poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění. Aby bylo možné takového zadostiučinění opravdu dosáhnout, je třeba znát potřeby poškozeného, k čemuž nám mohou pomoci právě restorativní programy, které dávají poškozenému s obviněným prostor pro dialog a vzájemné zformulování konkrétních a dosažitelných požadavků. Je však a místě se ptát, zda opravdu může mít nějaký vliv obsah dohody uzavřené při mediaci (nebo jiné formě restorativního setkání), na konkrétní podobu takto ukládaných přiměřených omezení a povinností. Součástí dohody společně formulované v rámci restorativního setkání mohou být otázky týkající se náhrady škody a vypořádání vzájemných vztahů, konkrétně co, kdy a jak má být plněno, nicméně tato dohoda žádná doporučení na uložení přiměřených omezení a povinností obsahovat nemůže. To je v gesci úředníka Probační a mediační služby, který je může navrhnout ve zprávě, kterou zasílá státnímu zástupci či soudci jako výstup ze své činnosti v přípravném řízení, a tím tak ovlivnit podobu přiměřených omezení a povinností.⁹⁶

Propojením této povinnosti s uloženou sankcí lze dosáhnout určité kompenzace oběti, zejména poté, co novela TŘ z roku 2011 rozšířila pojetí nároku poškozeného z majetkové škody i na újmu nemajetkovou. Pojetí újmy dle TZ však není tak široké, jak by mělo být očima restorativní justice. V restorativní justici je náhrada způsobené újmy hlavním účelem, pro který se řízení vede, a cílem, kterého se snaží dosáhnout v co nejširším možném ohledu.

---

⁹⁵ Viz § 48 odst. 3, § 89 odst. 2, § 60 odst. 5, § 63 odst. 3, § 75 odst. 3 TZ a § 82 odst. 2 TŘ

⁹⁶ HANZLÍKOVÁ, *Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti jakožto součást trestněprávních alternativ*, 2017, s. 45.

4.1.6 Zohlednění zájmů poškozeného při ukládání trestních sankcí

Jedním z požadavků restorativní justice je poskytnutí dostatečného prostoru obětem pro vyjádření jejich potřeb a jejich následné zohlednění při řešení trestné činnosti. Tento požadavek částečně splňuje povinnost soudu při ukládání trestních sankcí přihlídnout i k právům chráněným zájmům osob poškozených TČ vyjádřená v § 38 odst. 3 TZ. Pojmem „*právem chráněné zájmy osob poškozených trestným činem*“ se primárně myslí nárok poškozeného na náhradu škody, odčinění nemajetkové újmy, popřípadě vydání bezdůvodného obohacení, a komentář doplňuje i možnou funkci satisfakce nemateriální.⁹⁷

Ukládání trestních sankcí je primárně ovládáno zásadou přiměřenosti, tj. přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného TČ a poměrům pachatele, a zásadou subsidiarity trestní sankce, tj. uložení sankce pro pachatele citelnější, jen pokud nestačí uložení sankce mírnější, vyjádřenými v § 38 odst. 1 a 2 TZ. Zájmy poškozeného tvoří jen doplňkové, avšak neopominutelné kritérium při ukládání sankcí. Dle komentáře soud nemusí zohlednit zájmy poškozeného v maximální možné míře, ale uložení sankce, která s nimi není v souladu je povinen přesvědčivě zdůvodnit.⁹⁸

Zohlednění zájmů poškozeného může mít za důsledek sankci z pohledu pachatele příznivější i přísnější. Uložení alternativního trestu (zejm. peněžitého) může zvýšit šance poškozeného na účinné dosažení náhrady škody. Uložení nepodmíněného TOS může snižovat riziko, že pachatel bude trestnou činnost vůči poškozenému opakovat.

4.1.7 Snaha pachatele nahradit škodu

Za snahu o vyhovění restorativním principům lze považovat i povinnost soudu reflektovat kroky pachatele, které už učinil k tomu, aby oprávněné zájmy poškozeného uspokojil, a to zejména v rámci obecných kritérií pro ukládání trestu dle § 39 odst. 1 TZ, kdy má přihlídnout k chování pachatele po činu, k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu. Přičinění se o odstranění škodlivých následků TČ nebo dobrovolná náhrada způsobené škody je obecnou polehčující okolností, dle § 41 písm. j) TZ. Náhrada škody je projevem účinné snahy po nápravě, což je podmínkou upuštění od potrestání dle § 46 odst. 1 TZ.

---

⁹⁷ KALVODOVÁ, In: ŠČERBA et al. *Trestní zákoník*, 1. vydání (2. aktualizace), 2022.

⁹⁸ KALVODOVÁ, In: ŠČERBA et al. *Trestní zákoník*, 1. vydání (2. aktualizace), 2022.

4.2 Trestní řád

V úvodním ustanovení TR najdeme jeho účel vyjádřený následovně: „*Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Řízení přitom musí působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.*“ Sleduje především represivní a preventivní funkce trestního práva. Přístup k chápání trestného činu omezuje na porušení zákona a postrádá systémové uchopení myšlenky trestného činu jako narušení mezilidského vztahu a s tím související i potřebu postavit účastníky trestního řízení a jejich potřeby do popředí zájmu orgánů činných v trestním řízení. Je třeba mít ale na paměti, že jde o právní předpis ze 60. let 20. století, tedy z doby starší než samo restorativní hnutí, o jehož počátcích mluvíme až v 70. letech. Přestože ve svém původním hodnotovém nastavení TR k restorativním principům nehlasí, díky jeho postupné novelizaci od 90. let 20. století obsahuje řadu institutů patřících mezi tzv. odklony, které jsou s konceptem restorativní justice nezbytně spojeny.

Pojem odklonů zákon nedefinuje a názory teorie se různí, nicméně, jak shrnuje Tibitanzlová, odklony můžeme chápat jako alternativu standardního trestního řízení, které obvykle probíhá od přípravného řízení, přes podání obžaloby až k hlavnímu líčení, v němž je nad pachatelem vynesena rozsudek a v případě odsuzujícího rozsudku je mu uložen trest. S pojmem odklonů jsou skloňovány zjednodušení řízení, rychlost a efektivita výkonu justice, výchovné působení na pachatele, i možnost mimosoudního vyřízení věci. Konkrétně jsou zmiňovány následující instituty: narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, odstoupení od trestního stíhání mladistvého, dohoda o vině a trestu, i trestní příkaz.⁹⁹

Komentář Šámala et al. spojuje koncept restorativní justice s institutem narovnání. Hovoří o kvalitativně novém pojetí odpovědnosti za řešení problému kriminality, které není již pouze v rukou orgánů státu, ale rovněž v kompetenci těch, kterých se bezprostředně týká, za pomoci Probační a mediační služby a neziskových organizací zaměřených na sociální a terapeutické služby, psychologické poradenství apod. Zároveň Šámala et al. upozorňují na základní zásady trestního řízení, jako právo na spravedlivý proces, potřeba ochrany před zneužitím „práva“ silnějším jednotlivcem a zabezpečení ochrany základních práv osob obviněných z trestného činu v procesu dokazování jejich viny. Dodává, že respekt k právu na

---

⁹⁹ TIBITANZLOVÁ, *Odklony v trestním řízení*, 2018. s. 31-46.

spravedlivý proces však zároveň nevyklučuje široké uplatnění alternativ k formálnímu soudnímu procesu, které přináší právě koncepce restorativní justice.¹⁰⁰

4.2.1 Narovnání

Ze všech odklonů nejvíce prostoru pro urovnání dané věci v osobní rovině a kompenzaci způsobené újmy nabízí institut narovnání. Spočívá v dohodě mezi obviněným a poškozeným, jejíž následné schválení soudem nebo v přípravném řízení státním zástupcem má za následek definitivní zastavení trestního stíhání a konečné řešení trestní věci. V narovnání jde primárně o urovnání konfliktního stavu vyvolaného spácháním trestného činu nebo stavu, který k jeho spáchání vedl.¹⁰¹ Zájem na tom, aby sám pachatel přečinu důsledně odčinil všechny škodlivé následky způsobené poškozenému, převažuje nad zájmem na trestním postihu pachatele.¹⁰²

Podmínky, za nichž je možné v řízení o přečinu uzavřít věc schválením narovnání vypočítává § 309 TŘ. Rozsah narovnání mezi obviněným a poškozeným převyšuje rámec prosté reparace škodlivých následků, konkrétně v § 309 odst. 1 písm. b) TŘ, kde uvádí kromě finanční náhrady ve formě náhrady škody a vydání bezdůvodného obohacení také „jiné odčinění újmy vzniklé přečinem“. Podmínkou je též povinnost složit na účet státního zastupitelství nebo soudu peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, což dodává, narovnání i dimenzi obecně prospěšného řešení.¹⁰³

Schválení narovnání je vyústěním dvoufázového procesu, jehož první fáze probíhá mimo trestní řízení. Těžištěm první fáze je jednání mezi obviněným a obětí jeho trestného činu, někdy i za účasti dalších osob z jejich komunity. V něm jde o urovnání konfliktního stavu, celkové vypořádání vzájemných vztahů a odčinění škodlivých následků. Obviněný i oběť jeho trestného činu tak mohou mít vliv na hledání vhodného řešení, nalézt přijatelná východiska a urovnat do budoucna své vztahy. Mimo trestní řízení lze využít v rámci dialogu zainteresovaných osob restorativní programy, zejména mediaci.

Následuje fáze v řízení před soudem, kdy je státnímu zástupci nebo soudu svěřeno rozhodnutí o konečném řešení trestní věci, v součinnosti s poškozeným i obviněným. Zjišťuje se, zda dohoda o narovnání mezi poškozeným a obviněným byla uzavřena dobrovolně. V této fázi je obviněný vyslechnut a musí prohlásit, že spáchal skutek, pro který je stíhán, ovšem na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání nelze při neschválení narovnání dle § 314 TŘ k tomuto prohlášení přihlížet jako k důkazu.¹⁰⁴

¹⁰⁰ ŠÁMAL et al. *Trestní řád*, Komentář, 7. vydání, 2013, s. 3507-3527.

¹⁰¹ SOTOLÁŘ, In: DRAŠTÍK et al. *Trestní řád: Komentář*, 2022.

¹⁰² ŠÁMAL, In: HENDRYCH et al. *Právní slovník*. 3. vydání. 2009. Beck online [právní informační systém].

¹⁰³ SOTOLÁŘ, In: DRAŠTÍK et al. *Trestní řád: Komentář*, 2022.

¹⁰⁴ Tamtéž

Narovnání se jako forma odklonu využívá jen velmi sporadicky, dle Zprávy o činnosti státního zastupitelství za rok 2022 využili státní zástupci v přípravném řízení tento institut v pouhých 0,08 % všech případů ukončených v přípravném řízení. Institut narovnání tak zůstává v praxi jen nevyužitou možností bez širšího praktického významu, jak shrnuje Masopust Šachová, a zmiňuje možné příčiny, kterými mohou být neochota obviněných hradit vedle reparace nároku poškozeného též prostředky na pomoc obětem, nedostatek finančních prostředků a personálních kapacit, administrativní náročnost nebo nedostatečná aktivita zainteresovaných subjektů.¹⁰⁵

4.2.2 Podmíněné zastavení trestního stíhání

Další z procesních alternativ k potrestání pachatele je podmíněné zastavení trestního stíhání (PZTS), prostředek sloužící v první řadě k urovnání nastalých konfliktních vztahů mezi pachatelem přečinu a jeho obětí na základě restorativních přístupů.¹⁰⁶ Velká část realizovaných mediací vyústí právě v rozhodnutí o PZTS dle § 307 a násl. TŘ. Rozhoduje o něm v řízení o přečinu soud se souhlasem obviněného nebo v přípravném řízení státní zástupce. Obviněný musí splnit několik podmínek, které obsahuje § 307 TŘ: musí se k činu doznat, nahradit škodu a vydat bezdůvodné obohacení poškozenému, případně uzavřít dohodu s poškozeným nebo učinit potřebná opatření k těmto formám kompenzace. Zároveň musí být toto řešení dostačující s přihlédnutím k osobě pachatele, jeho dosavadnímu a životu a okolnostem případu. K náhradě nemajetkové újmy v rámci tohoto odklonu dojít nemusí, není-li obsahem vzájemné dohody obviněného s poškozeným, na základě které je o odklonu rozhodováno.¹⁰⁷

Obviněný z méně závažného trestného činu zde dostává prostor ukázat, jak nahlíží na své činy, a je zohledněna míra jeho sebereflexe. Pokud obviněný splní zákonné podmínky, tj. ve zkušební době vede řádný život, splní povinnost nahradit způsobenou škodu, vydat bezdůvodné obohacení nebo jinou povinnost, k jejímuž splnění se zavázal, nebo vyhoví dalším uloženým omezením, osvědčí se a je mu umožněno vyhnout se projednání věci před soudem i potrestání. Pokud dohodnuté povinnosti neplní, může to být důvodem pro pokračování trestního stíhání. Podle Komentáře Šámala et al. přistoupil zákonodárce k zavedení tohoto institutu novelou TŘ v roce 1993 právě i z důvodu přispění k rychlejšímu vyřizování trestních věcí bez nutnosti konání náročného a komplikovaného hlavního líčení nebo řízení před soudem vůbec ve skutkově i právně jednodušších případech.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ MASOPUST ŠACHOVÁ. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*, 2019, s. 46-48.

¹⁰⁶ ŠÁMAL et al. *Trestní řád*, Komentář, 7. vydání, 2013, s. 3474-3500.

¹⁰⁷ Důvodová zpráva k novele TŘ č. 181/2011.

¹⁰⁸ ŠÁMAL et al. *Trestní řád*: Komentář, 7. vydání, 2013, s. 3474-3500.

Na podobném principu funguje podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (POPNP), o němž může rozhodnout pouze státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení, podle § 179c ve spojení s § 179g TŘ.

4.2.3 Dohoda o vině a trestu

Sjednání dohody o vině a trestu (DoVT) dle § 175a TŘ probíhá ve fázi přípravného řízení, kdy může státní zástupce, prokazují-li výsledky vyšetřování dostatečně závěr, že trestný čin spáchal obviněný, a obviněný se ke skutku přiznává, zahájit jednání o obsahu dohody. Sjednat DoVT je možné též při předběžném projednání obžaloby dle § 187 odst. 4 TŘ, resp. po přezkoumání obžaloby či návrhu na potrestání samosoudce, a též v hlavním líčení po přednesení obžaloby dle § 206b TŘ. Sjednání dohody o vině a trestu nelze spatřovat jako typický odklon, protože zde nedochází k zastavení trestního stíhání a je vyneseno odsuzující rozsudek.

Z pohledu restorativní justice je významným prvkem DoVT zapojení poškozeného do sjednávání dohody. Státní zástupce je povinen dbát na zájmy poškozeného při sjednávání dohody v souladu s §175a odst. 5 TŘ. Poškozený je k jednání předvolán, může se vyjádřit k rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Výhodou tohoto institutu je podle komentáře Šámala et al. zrychlení trestního řízení, aby poškozený co nejrychleji dosáhl náhrady škody, stejně tak jako do jisté míry zabránění sekundární viktimizaci, ke které často dochází, je-li oběť stresována opakovanými výslechy, zvláště pak ve veřejném hlavním líčení.¹⁰⁹

4.2.4 Prohlášení oběti o dopadech trestného činu na její život

Český zákonodárce bere za své koncepci trestního práva, do níž se značně prolíná charakter trestního práva jako odvětví práva veřejného, kdy na druhé straně vztahu vůči pachateli trestného činu stojí stát.¹¹⁰ Tím, kdo narušení zájmu chráněného trestním právem pociťuje nejintenzivněji, je právě oběť: „*Jestliže stát nesplnil jednu ze svých povinností a neochránil osoby pod jeho jurisdikcí před spácháním trestného činu, měl by v určité míře kompenzovat takto vzniklou újmu. (...) V trestním řízení by měla oběť mít možnost sehrát přiměřenou úlohu.*“¹¹¹

Z hlediska ochrany práva oběti trestného činu na slyšení a možnosti zohlednit jejich potřeby v trestním řízení je významný institut prohlášení oběti o dopadech trestného činu na její život, který je zakotven v § 22 ObTČ: „*Oběť má právo v kterémkoliv stádiu trestního řízení*

¹⁰⁹ ŘÍHA, In: ŠÁMAL et al. *Trestní řád, Komentář*, 7. vydání, 2013, s. 2257-2292.

¹¹⁰ JELÍNEK a GRÍVNA, *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*, 2012.

¹¹¹ GRÍVNA et al. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, 2014.

učinít prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život. Oběť může učinít prohlášení i písemně.“

Přijetí zákona o obětech trestných činů se bezprostředně promítlo i několika dalšími změnami procesní úpravy, včetně TŘ, který v § 212a možnost učinít toto prohlášení výslovně zakotvuje jako právo poškozeného v trestním řízení: „*Poškozený, který je obětí trestného činu podle zákona o obětech trestných činů, může žádat v hlavním líčení, aby mohl učinít prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život, a to i v případě, že prohlášení učinil písemně. Předseda senátu je povinen žádosti vyhovět a umožnit ústní prohlášení nejpozději v závěrečné řeči. Ústní prohlášení poškozeného lze přerušit jen tehdy, jestliže se zřejmě odchyľuje z jeho rámce.*“ Takto učiněné prohlášení poté může být ve smyslu § 89 odst. 2 TŘ v trestním řízení posuzováno jako důkaz. Ve smyslu práva na obhajobu má obžalovaný možnost se k takovému prohlášení, jakožto k důkazu o skutečnostech, které jsou mu kladeny za vinu, vyjádřit. Zároveň je třeba zmínit, že oběť může být následně na tyto skutečnosti dotazována, jak ze strany orgánů činných v trestním řízení, tak ze strany obviněného či jeho obhájce.

Prohlášení by mělo obsahovat zejména informace o tom, jaké dopady mělo spáchaní trestného činu na zdravotní stav (fyzický i psychický) poškozeného, na jeho rodinný a společenský život, na majetkové poměry, na výkon zaměstnání či jiné vřdělenné činnosti atd.¹¹² Komentář vyzdvihuje vedle významu z hlediska objasnění skutečností důležitých pro rozhodnutí ve věci též význam prohlášení pro osobní rovinu věci: „*Takové prohlášení může pomoci oběti při jejím citovém vyrovnání se s trestným činem, který se jí dotýká a negativně zasáhl do jejího života. Obžalovaný pak má možnost uvědomit si, co způsobil spáchaným trestným činem a případně iniciativně učinít opatření, aby zmírnil nebo odčinil tyto následky.*“¹¹³ Skutečnost, že se oběť smí ke spáchanému skutku a jeho důsledkům pro ni vyjádřit, by měla být samozřejmou.

Na závěr můžeme konstatovat, že TŘ se dostatečně nevěnuje aspektu obnovy narušených vztahů, přestože výše uvedené instituty k tomu do jisté míry dávají prostor, v tom smyslu, že dojde-li mezi účastníky k jednání o způsobených následcích a negativních dopadech na život dotčených osob, je šance, že toto jednání k obnově vztahů může přispět. Právě restorativní programy zahrnující též účast nestranné třetí osoby mohou být prostředkem, který podpoří dialog mezi obětí a pachatelem a pro které je napravení narušených vztahů jak osob, které se předtím mohly znát, tak i těch, které neznaly, otázkou primárního významu.

---

¹¹² ŠÁMAL et al. *Trestní řád: komentář*, 7. vydání, 2013.

¹¹³ Tamtéž.

Restorativní programy však v trestním řádu nemají své pevné místo. Ačkoli jejich existenci české právo zná, a to díky úpravě v zákoně o obětech a zákoně o PMS neexistuje jakákoliv přímá vazba, která by uvedené zákony propojila s trestním řádem.¹¹⁴

---

¹¹⁴ MASOPUST ŠACHOVÁ, *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*, 2019, s. 50-51.

5. Restorativní programy v ČR

Uplatňování restorativní justice je možné prostřednictvím konkrétních restorativních programů. V této kapitole budu zkoumat českou právní úpravu restorativních programů, jejímž těžištěm jsou následující 2 zákony: zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě (PMSI) a zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (ObTČ). Zaměřím se na to, zda je pro restorativní justici v českém trestním řízení jednoznačný právní rámec, v němž jsou uplatněny procesní záruky, a který umožňuje, aby restorativní programy byly v trestním řízení dostupné pro všechny typy trestných činů, ve všech jeho fázích a pro všechny jeho účastníky, kteří mají o restorativní řešení věci zájem, tak jak to požaduje Doporučení Rady Evropy k restorativní justici v trestních věcech.

V českém právním řádu byl pojem restorativní program zakotven poprvé zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (ObTČ), kterým byla implementována Směrnice o ochraně práv obětí, vůdčí pramen unijního práva v oblasti ochrany práv obětí. Ustanovení § 4 a § 39 ObTČ zmiňují restorativní programy jako jednu z forem odborné pomoci obětem trestných činů. Definici restorativních programů, jejich konkrétní obsahové vymezení, ani možnosti jejich procesní provázanosti s trestním řízením však tento zákon (ani jiný) nenabízí. Zmíněná ustanovení pak jen ve velmi obecné rovině rozvíjí *Standardy kvality poskytovaných služeb pro poskytování restorativních programů* popsané v příloze 2 vyhlášky č. 119/2013 Sb., o standardech kvality poskytovaných služeb podle zákona o obětech trestných činů.

V českých podmínkách mohou být restorativní programy poskytovány ve třech různých režimech, podle právních předpisů, kterými jsou upraveny, a podle subjektů, které tyto služby poskytují.

- Podle **zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě** mohou být v rámci činnosti Probační a mediační služby poskytovány mediace a u mladistvých pachatelů i rodinné skupinové konference.
- Podle **zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů** mohou být restorativní programy poskytovány subjekty zapsanými v Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, které mají akreditaci, případně i dotaci Ministerstva spravedlnosti.
- Restorativní program mohou nabízet i další neakreditované subjekty. V podstatě jakýkoliv subjekt může nabízet restorativní program financovaný z vlastních, soukromých či jiných veřejných zdrojů (včetně evropských) v jakékoliv podobě a kvalitě.

5.1 Zákon o Probační a mediační službě

5.1.1 Probační a mediační služba

S rozvojem restorativní justice v ČR je úzce spojeno zřízení Probační a mediační služby (PMS), zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, s účinností od 1.1.2001. V § 1 odst. 1 tohoto zákona je vymezena její činnost jako provádění úkonů probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení. PMS stojí relativně samostatně vedle soustavy OČTŘ. Dle důvodové zprávy není vzhledem k rozsahu úkonů probace a mediace i potřebě provádět je kontinuálně v průběhu celého trestního řízení vhodné, aby tyto činnosti byly přímo začleněny do působnosti a organizační struktury některého z OČTŘ. Zároveň toto oddělení poskytuje záruku nezávislosti.¹¹⁵ Zejména díky spolupráci vládního a nevládního sektoru tak vznikla nová instituce na poli trestní politiky, která vychází ze součinnosti trestního práva a sociální práce a která je postavena na restorativním přístupu. PMS dle svých vnitřních standardů činnosti *„usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.“*¹¹⁶

Již před vznikem PMS zde byly snahy obohatit trestní řízení o prvek sociální práce s pachatelem trestného činu. S touto iniciativou přišlo Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici založené v roce 1994, jehož projekty se staly základem činnosti prvních probačních úředníků.¹¹⁷ Ve stejném roce byla zřízena první místa probačních úředníků, avšak ne všechna byla obsazena plně kvalifikovanými pracovníky vzdělanými v oboru sociální práce. Mediace byla využívána zejména při aplikaci institutu podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání. Další rozvoj mediace přineslo zakotvení a vymezení okruhu činnosti PMS. Nová zákonná úprava rozšířila uplatnění mediace u jiných trestněprávních institutů.¹¹⁸

5.1.2 Mediace

Z hlediska restorativní justice je největším přínosem zákona o PMS legislativní zakotvení mediace v § 2 odst. 2, které vymezuje mediaci jako *„mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem podezřelého nebo obviněného a poškozeného.“*

---

¹¹⁵ Důvodová zpráva k návrhu zákona o Probační a mediační službě (257/2000 Dz)

¹¹⁶ Probační a mediační služba, *Pravidla a standardy probační a mediační činnosti*, 2021, s.5.

¹¹⁷ DOUBRAVOVÁ et al. *Příručka pro probaci a mediaci*, 2001, s. 6.

¹¹⁸ ROZUM et al. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*, 2010.

PMS je v ČR hlavním garantem poskytování mediace v trestních věcech. Její organizační struktura čítající 76 středisek¹¹⁹ umožňuje dostupnost mediací v každém soudním okrese ČR. V některých jiných státech (např. Norsko, Finsko a Rakousko) vykonávají mediaci zvláštní pracovníci nebo zvláštní místní mediační úřady. V mnoha dalších zemích (např. Belgie, Nizozemí) pomáhají obětem a jejich rodinám zvláštní soudní asistenti nebo dobrovolníci programů na podporu obětí.¹²⁰

Mediace se v souladu s ustanovením § 4 odst. 2 písm. b) PMSI využívá hlavně v případech, kdy je součástí přípravy podkladů pro rozhodnutí OČTŘ ve věci, pokud přichází v úvahu aplikace alternativních trestů nebo odklonů v řízení. Zákon nijak neomezuje, v jaké fázi trestního řízení je možné mediaci provést. Jak píše Štern, klíčovou oblastí pro účinné působení PMS by mělo být přípravné řízení a řízení před soudem. V těchto fázích nabízí obviněnému i poškozenému služby zaměřené na urovnání konfliktního stavu v souvislosti s trestnou činností (mediační činnost) a jejím cílem je připravit a zajistit pro státní zástupce nebo soudce potřebné a dostatečné podmínky pro uložení některé z alternativních sankcí (či opatření u mladistvých pachatelů). Ve fázi vykonávací PMS navazuje na činnost před pravomocným rozhodnutím a má na starosti organizaci, výkon a kontrolu alternativních sankcí (probační činnost). Účelem je snaha o provázanost služeb mediace a probace, aby bylo umožněno širší a kvalitnější uplatňování alternativních sankcí.¹²¹

Zcela jiná věc jsou pak případy stojící mimo rámec trestního řízení, kdy existují předpoklady pro možnost restorativního dialogu mezi obětí a pachatelem, tj. případy před zahájením trestního řízení, kde by pro řešení konfliktu a narušených vztahů byla dostačující realizace restorativního programu, nebo naopak případy i několik let po ukončení trestního řízení. V praxi se ukazuje, že oběti trestných činů se závažnými dopady mají zájem o restorativní dialog často po několika i více letech, kdy už bývá trestní řízení ukončeno.¹²²

5.1.3 Zahájení a průběh mediace

Jedním ze základních předpokladů pro zahájení mediace je, aby střediska PMS byla včas vyrozuměna o trestních věcech, které jsou vhodné k tomuto postupu, již na počátku trestního stíhání, čímž vzniknou vhodné podmínky pro případné uplatnění procesních alternativ. Zákon stanoví (§ 4 odst. 9 PMSI) policejním orgánům a státním zástupcům povinnost vyrozumět příslušné středisko o trestních věcech vhodných k mediaci, zejména u mladistvých,

---

¹¹⁹ Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů: Střediska probační a mediační služby. Dostupné z: <https://otc.justice.cz/verejne/strediskoProbacniAMediacniSluzby/seznam.jsf>

¹²⁰ DERKS et al. *Probace v Evropě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, s. 26-27.

¹²¹ ŠTERN, *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd., 2010, s. 14-15.

¹²² IRJ, *Příručka pro českou restorativní praxi*, 2024, s. 92.

aby mohl být některý alternativní způsob řízení využit už na počátku trestního stíhání nebo místo něj. Vnitřní předpisy PMS zároveň stanoví, že pracovník PMS „*aktivně usiluje o vstup do případů v co nejranějším stadiu trestního řízení, je aktivní ve vyhledávání vhodných případů zejména v rámci přípravného řízení a řízení před soudem, kde usiluje o včasné zahájení činnosti s cílem nabídky alternativního způsobu řešení trestní věci. Aktivně proto spolupracuje zejména s Policií ČR, státními zastupitelstvími a soudy.*“¹²³

Účast v restorativním programu vychází z dobrovolného a informovaného souhlasu obou stran, jehož předpokladem je včasné a srozumitelné informování oběti a pachatele o programech restorativní justice, jejich průběhu, možných benefitech i dopadu na trestní řízení a rozhodování v něm. Úloha probačního úředníka tak spočívá i ve vytváření takového prostředí, kde mají obě strany příležitost se svobodně rozhodnout, zda o řešení věci prostřednictvím restorativního programu mají zájem.

Další možností zahájení spolupráce OČTŘ s PMS upravuje § 4 odst. 7 PMSI. Činnost probačního úředníka může být zahájena v přípravném řízení na základě pověření státním zástupcem či v řízení před soudem na základě soudního pověření. Po zahájení trestního stíhání může probační úředník ve vhodných případech provádět úkony mediace i bez pověření orgánu činného v trestním řízení, a to zejména z podnětu obviněného a poškozeného. O tomto postupu neprodleně informuje příslušný OČTŘ, který může rozhodnout, že se věc k mediaci nepředává a mediace proto dále prováděna nebude.

Právo OČTŘ rozhodnout, že se mediace dále provádět nebude, je problematické, protože na něj nenavazují žádná procesní ustanovení. Trestní řád s pojmy „mediace“ ani „předání k mediaci“ v rámci trestního řízení vůbec nepočítá. Navíc, rozhodnutí, že se mediace provádět nebude, má podle komentáře k TŘ povahu neformálního písemného sdělení, proti kterému není žádný opravný prostředek přípustný.¹²⁴ Důvodová zpráva k zákonu o PMS v souvislosti s tímto ustanovením odkazuje na čl. 9 Doporučení č. R (99) 19 Výboru ministrů členským státům k mediaci v trestních věcech, který požaduje, aby rozhodnutí o postoupení věci k mediaci, stejně tak jako zhodnocení výsledku procesu mediace bylo přenecháno OČTŘ.¹²⁵ Toto však nelze číst izolovaně od kontextu celého Doporučení, jehož smyslem je učinit mediaci jedním z nástrojů, se kterým bude trestní úprava vysloveně počítat, čehož lze dosáhnout přijetím právní úpravy potřebné k zajištění základních procesních práv zúčastněným stranám, odbornosti mediátorů, základních pravidel mediace nebo zajištění dosažitelnosti

¹²³ Probační a mediační služba, *Pravidla a standardy probační a mediační činnosti*, 2021, s.13.

¹²⁴ DURDÍK, In: DRAŠTÍK et al. *Trestní řád: komentář*, 2017, § 27b, bod 27.

¹²⁵ Důvodová zpráva k návrhu zákona o Probační a mediační službě (257/2000 Dz)

mediace v trestním řízení. Toto však není situace ČR, jelikož zde provázanost mediace s trestním řízením na legislativní úrovni neexistuje.¹²⁶

Na rozdíl od mediace v civilních věcech neexistuje právní předpis, který by respektující mezinárodní závazky ČR detailně řešil otázky potřebné pro efektivní zařazení mediace do trestního řízení, požadavky na dostatečnou odbornost mediátora, základní pravidla mediačního procesu nebo práva jednotlivých stran. A jelikož zákon v souladu s § 4 odst. 6 MPSI nezakazuje, aby služby mediace prováděly i jiné subjekty než PMS, je absence výše zmíněné právní úpravy problematická především z hlediska ohrožení postavení a práv jednotlivých stran, ale i zeslabení vážnosti institutu mediace.

Ust. § 1 odst. 1 PMSI pouze požaduje, aby PMS mediaci prováděla s ohledem na existující právní normy, tj. TZ, TŘ a ZSVM. Podrobnější procesní úpravu provádění úkonů mediace v zákoně nenajdeme. Obecný závazný rámec činnosti PMS vymezují Pravidla a standardy probační a mediační činnosti, která definují garantovanou úroveň výkonu probace a mediace na všech střediscích PMS. Podrobné pracovní a metodické postupy pro jednotlivé specializované činnosti jsou zpracovány v samostatných interních dokumentech. *„Mediace musí být vedena tak, aby nemařila trestní řízení, zvláště pak opatřování důkazů. V samotné mediaci neprobíhá dokazování v trestněprávním smyslu. Skutečnosti, které v ní vyjdou najevo z vyjádření osob na ní zúčastněných, sice mohou objasňovat určité okolnosti spáchaného trestného činu, ale v standardním trestním řízení je nelze použít jako důkaz.“* Takto vymezuje podmínky provádění mediace Sotolář a dodává, že předmětem mediace současně nemůže být posuzování otázky viny a trestu, což ale neznamená, že pro úvahy o druzích a o výměrách trestů nemohou být významné výsledky mediace.¹²⁷

5.1.4 Výsledek mediace

Přepokládejme, že proběhl mediační proces. Jaký může mít účast obviněného a poškozeného na mediaci vliv na další průběh trestního řízení? Mediace a ujednání, kterých v ní může být dosaženo, představuje efektivní postup směřující k alternativnímu řešení trestní věci. Z konání mediace mohou vzejít podklady pro uplatnění alternativních způsobů trestního řízení, tzv. odklonů, konkrétně PZTS, schválení narovnání a zastavení trestního stíhání, ve zkráceném přípravném řízení POPNP a v řízení ve věcech mládeže odstoupení od trestního stíhání. Probační úředník v roli mediátora působí při přípravě dohody mezi obviněným a poškozeným a v návaznosti na to připravuje podklady a formuluje jasná stanoviska pro

---

¹²⁶ MASOPUST ŠACHOVÁ, *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*, 2019, s. 57-58.

¹²⁷ SOTOLÁŘ, In: DRAŠTÍK et al. *Trestní řád: komentář*, 2017, § 307, bod 11.

rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. Posléze kontroluje plnění dohody a všech dalších rozhodných okolností vztahujících se k podmíněnému zastavení trestního stíhání ve stanovené zkušební době.¹²⁸

Jako podklad pro efektivní ukládání alternativních trestů slouží zprávy před rozhodnutím, které jsou vedle zpráv o spolupráci s klientem vyústěním tzv. dalších činností směřujících k urovnání konfliktního stavu. Zprávy před rozhodnutím jsou výsledkem dlouhodobé a intenzivní spolupráce pracovníka s pachatelem, někdy i s obětí. Jde o poměrně podrobný a rozsáhlý dokument, který se používá zejména při práci s pachatelem závažnější trestné činnosti, když nejsou splněny podmínky pro odklon, popř. hrozí uložení nepodmíněného TOS. Zpráva před rozhodnutím mapuje životní situaci pachatele, jeho rodinné a sociální zázemí, finanční situaci, dále také pachatelův postoj ke spáchanému činu a jeho aktivitu při spolupráci s pracovníkem PMS. Na závěr zprávy pracovník PMS připojí stanovisko, kde shrme potenciální rizika a zdroje klienta a navrhne soudci či státnímu zástupci uložení vhodného opatření. Pokud se neuskuteční mediace, ale jen individuální konzultace s pachatelem a obětí, jsou vypracovány zprávy o spolupráci s klienty. Jsou rychlejší, méně obsáhlou formou spolupráce využívanou u méně závažných trestných činů.¹²⁹

V restorativní justici jde především o narovnání konfliktních vztahů vzniklých v souvislosti se spáchaným činem, a klade důraz na náhradu způsobené újmy v co největším možném rozsahu. Rozsah a způsob vypořádání následků stíhaného činu je významným předmětem mediace. Mediační jednání předcházející rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo schválení narovnání by mělo být vedeno tak, aby si obviněný uvědomil negativnost svého činu, celou šířil jeho důsledků a svou odpovědnost za něj.¹³⁰ Mediátor může také pomoci s koncipováním dohody o náhradě škody a dohody o vydání bezdůvodného obohacení. Taková dohoda ovšem musí být podepsána obviněným a poškozeným.¹³¹

Pro shrnutí výše uvedeného, účast v mediaci může ovlivnit další průběh trestního řízení následovně. Její význam spočívá především ve vytvoření vhodných podmínek pro uplatnění alternativních způsobů trestního řízení, tzv. odklonů, ve vhodných případech, a ve formulaci stanovisek pro rozhodnutí OČTŘ. Zároveň, orientací na nápravu způsobené újmy, přijetí odpovědnosti pachatele za její způsobení, pomoc oběti a zapojení komunity do procesu řešení trestné činnosti dochází k naplnění účelu trestního řízení v souladu s restorativními principy.

---

¹²⁸ ŠÁMAL, In: ŠÁMAL et al. *Trestní řád*, 7. vydání, 2013, s. 3474-3500.

¹²⁹ ŠTERN, *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. 2010, s. 58-70.

¹³⁰ SOTOLÁŘ, In: DRAŠTÍK et al. *Trestní řád: komentář*, 2017, § 307 bod 60 a § 309 body 6-9.

¹³¹ Tamtéž, § 307 bod 67.

5.2 Zákon o obětech trestných činů

5.2.1 Restorativní programy s akreditací Ministerstva spravedlnosti

Restorativní programy mohou podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů poskytovat subjekty akreditované MS zapsané v Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, kde jsou zapsána též jednotlivá střediska PMS. Akreditace je základním předpokladem pro získání dotace na rozvoj služeb poskytovaných obětem dle tohoto zákona.

Poskytování restorativních programů spadá podle § 4 odst. 1 ObTČ pod odbornou pomoc obětem trestných činů, a to vedle psychologického a sociálního poradenství, právní pomoci a poskytování právních informací. Tato pomoc má být poskytována dle uvedeného ustanovení před zahájením trestního řízení, v jeho průběhu i po jeho skončení.

Udělení akreditace probíhá ve správním řízení zahájeném na základě žádosti a podléhá splnění podmínek blíže stanovených v § 40 ObTČ. Tyto podmínky musí příslušný subjekt splňovat nejen v době podání žádosti a rozhodování o ní, ale po celou dobu, kdy poskytuje akreditované služby. Žadatel musí doložit popis realizace poskytovaných služeb, které jsou v souladu se *Standardy kvality poskytovaných služeb pro poskytování restorativních programů*, tj. souborem kritérií, jejichž prostřednictvím je definována úroveň kvality poskytování jednotlivých služeb obětem v oblasti vztahů mezi akreditovaným subjektem a obětí, které je služba poskytována, a v oblasti personálního a provozního zabezpečení.¹³² Do první oblasti spadají požadavky na zajištění ochrany práv obětí, poskytování informací oběti, postupu akreditovaného subjektu před uzavřením smlouvy o účasti v restorativním programu, zabránění střetu zájmů, podávání stížností na kvalitu poskytované služby a vedení a uchování dokumentace. Do druhé pak kritéria na zajištění vnitřní organizace, stanovení odpovídajících kvalifikačních požadavků pro jednotlivé zaměstnance a na profesní rozvoj zaměstnanců.¹³³

Dalším ze základních požadavků je také, že žadatel již pomoc obětem poskytuje po dobu min. 1 roku. Tento požadavek je odůvodněn ochranou před tím, aby se o akreditaci ucházel subjekt, který vznikl zcela účelově pro získání dotace.¹³⁴ Na druhou stranu kvůli této podmínce mohou nastat situace, kdy restorativní programy budou poskytovat subjekty, které ještě akreditaci nemají, a které nepodléhají žádné kontrole ani není zajištěna dostatečná úroveň jejich kvality, což může být na škodu zejména osobám zúčastněným na programu.

---

¹³² § 44 odst. 2 ObTČ

¹³³ Vyhláška č. 119/2013 Sb., o standardech kvality poskytovaných služeb podle zákona o obětech trestných činů, příloha 2.

¹³⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Jako problematická se jeví i absence požadavku na odbornou způsobilost pro poskytování restorativních programů, na rozdíl od služby poskytování právních informací, kde je dle §40 odst. 1 písm. f) ObTČ vyžadována odborná způsobilost (magisterské vzdělání v oboru právo) alespoň jedné fyzické osoby, která bude garantovat úroveň služeb. Zajištění dostatečné odbornosti poskytovatelů dá zájemcům o řešení konfliktu restorativní cestou záruku bezpečných a kvalifikovaných služeb.

5.2.2 Restorativní programy bez akreditace

Restorativní programy mohou poskytovat i neakreditované subjekty, typicky sociální služby či nevládní organizace, a to na základě smluvního vztahu s účastníky (klienty). Výstupy takové spolupráce obvykle nejsou podkladem pro rozhodování orgánů činných v trestním řízení, což ale není vyloučeno. Záleží na aktivitě účastníků mediace a zvážení konkrétního soudce či státního zástupce. Význam mohou mít zejména z hlediska urovnání konfliktu účastníků v souladu s restorativními principy.¹³⁵

Z hlediska dopadu dohod vzešlých z restorativních programů poskytovaných podle zákona o obětech TČ je rozdíl oproti PMS, která postupuje v návaznosti na součinnost se státním zástupcem a její výstupy, zejm. zprávy před rozhodnutím, jsou vypracovány pro účely dalšího rozhodnutí. Poskytovatelé podle zákona o obětech TČ nemají povinnost informovat příslušného státního zástupce nebo soudce a mohou tak nechat v rukou účastníků restorativních programů, zda chtějí daný OČTŘ informovat. Takový postup může někdy být v zájmu účastníků, z hlediska ení patrný rozdíl mezi těmi s akreditací a bez ní, což někdy může být v zájmu účastníků. Na druhou stranu to snižuje význam těchto dohod, které by měly představovat skutečnost významnou pro TŘ a soudce by je měl zohlednit, pokud byly předloženy jako důkaz dle TŘ. (najít v TŘ)

5.3 Strategie restorativní justice pro ČR

Strategie restorativní justice pro ČR (Strategie) na základě diskusí s odborníky působícími na poli trestní justice napříč institucemi a organizacemi formuluje strategické cíle pro další rozvoj restorativní justice v ČR. Vznikla v roce 2021 v rámci evropského projektu *Restorative justice: Strategies for Change*¹³⁶, jehož cílem je v co nejširší míře napomoci implementaci Doporučení Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech a jeho

---

¹³⁵ Institut pro restorativní justici (IRJ) a Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky (MS SR). *Vstupní zpráva projektu JUSTIN o stavu realizace mediací v trestním řízení v České a Slovenské republice*. 2022. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2023/04/Zprava-o-mediaci-CR-a-SR-update-1.pdf>

¹³⁶ Projektu se účastní dalších 9 zemí (Albánie, Belgie, Estonsko, Itálie, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Irsko a Skotsko) a Evropské fórum pro restorativní justici

požadavků na zohlednění restorativních principů při tvorbě národních politik, legislativ a při nastavování praxe evropskými státy. Významným krokem vpřed je v tomto ohledu zahrnutí „*prosazování rozšíření konceptu restorativní justice v návaznosti na Strategii restorativní justice v ČR*“ jako jednoho z bodů programového prohlášení stávající vlády.¹³⁷

Konkrétní požadavky Strategie RJ pro ČR jsou systémová změna, vzdělávání a osvěta odborné i širší veřejnosti a rozvoj restorativních programů a přístupů v praxi. Požaduje, aby restorativní principy, přístupy a programy byly integrální součástí celostátní trestní politiky i trestní legislativy, aby restorativní perspektiva byla promítnuta do trestního práva hmotného i procesního i do jejich základních zásad, aby restorativní přístup byl dostatečně podporován jako způsob řešení trestní věci ve všech jejích fázích i pro všechny stupně závažnosti trestného činu. Požaduje také dostatečné legislativní zakotvení restorativních programů, a to včetně požadavků na dobrovolnost, mlčenlivost a školení facilitátorů (mediátorů), a volá po provázanosti systému, tak aby restorativní programy v trestním řízení měly své jasné místo, a to včetně dopadu výsledků programu na trestní řízení. Systémová změna se neobejde ani bez podpory a koordinace státních institucí i nestátních neziskových organizací a zajištění dostupnosti restorativních programů po celé ČR jako služby pro každého, v jakékoli fázi trestního řízení a bez ohledu na stupeň závažnosti trestného činu.¹³⁸

5.4 Návrh novely TZ a TRŘ (2024)

Současná aktivita zákonodárce ukazuje, že by se trestněprávní úprava mohla posunout více restorativním směrem. Programové prohlášení vlády, konkrétně závazky rozšíření konceptu restorativní justice, snížení trestní represe u jednání s nižší společenskou škodlivostí a rozšíření výkonu alternativních trestů, prevence a snižování recidivy, uvádí do života návrh novely TZ a TRŘ. Návrh byl v březnu 2024 předložen Ministerstvem spravedlnosti a v květnu 2024 prošel připomínkovým řízením.¹³⁹

Změny v hmotném právu se týkají zejména rozšíření podmínek výkonů alternativních trestů. Návrh přináší změny především u peněžitého trestu, ale i jiných alternativních trestů, a rozšiřuje možnosti jejich ukládání. Peněžitý trest navrhuje zavést jako trest univerzální, který bude možné uložit samostatně nebo vedle jiného trestu za jakýkoli trestný čin. Rozšiřuje katalog

---

¹³⁷ Programové prohlášení vlády. In: [cit. 18.01.2024]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-193547>

¹³⁸ *Strategie restorativní justice pro Českou republiku*. [online]. Praha: Institut pro restorativní justici, 2021. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/03/PROHLEDNOUT-STRATEGII-RJ-PRO-CR.pdf>.

¹³⁹ Zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, dostupné na: <https://odok.cz/portal/veklep/material/KORND3QJZZZ3/>

trestů, které je možné uložit fyzickým osobám, o trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a trest zákazu přijímání dotací a subvencí, které dosud bylo možné uložit jen právnickým osobám dle § 15 ZTOPO. Dále navrhuje, aby tresty domácího vězení a obecně prospěšných prací bylo možné uložit, když dolní hranice trestní sazby TOS nepřekračuje 3 roky, nejen u přečinů, jako tomu je dle současné právní úpravy.

Z procesněprávních změn je nejvýznamnější zavedení nové restorativní zásady do základních zásad trestního řízení dle § 2 TŘ, a to v následujícím znění: „*Orgány činné v trestním řízení dbají v průběhu celého řízení na to, aby byly ve vhodných případech vytvářeny podmínky pro dobrovolnou a aktivní účast poškozeného a obviněného při řešení následků trestného činu a napravení vztahů zasažených trestným činem.*“

5.5 Restorativní platforma

K plnění požadavků Strategie RJ pro ČR je nezbytná činnost Restorativní platformy sdružující odborníky z trestněprávní praxe na všech úrovních trestního řízení, která zahájila svou činnost v roce 2021. Jde o zástupce z řad Policie ČR, státních zastupitelství, Probační a mediační služby, Vězeňské služby ČR, advokacie, soudců všech stupňů vč. Nejvyššího soudu, odborníky ze sociálních služeb a nevládních organizací, kteří s oběťmi a pachateli trestných činů v průběhu trestního řízení pracují. Cílem platformy je v rámci pravidelných setkání expertních skupin diskutovat možnosti uplatňování restorativní justice za současné podoby systému, definovat konkrétní nástroje pro rozvoj restorativní justice v ČR, včetně návrhů legislativních změn, testovat zkušenosti v praxi nebo připravovat metodické materiály.¹⁴⁰

Jedním z nich je *Příručka pro českou restorativní praxi*¹⁴¹ z března 2024, která zkoumá současné možnosti pro širší uplatnění restorativních principů i konkrétních restorativních programů a předkládá další otázky pro pokračování diskuzí na úrovni vedení příslušných organizací i ministerstev. Obsahuje doporučení pro jednotlivé profese působící na různých článcích trestního řízení (i mimo něj, např. neziskové organizace) jak zapojit restorativní přístupy za stávající podoby nastavení současného systému.

Zmíněné příručce předcházelo vydání *Manuál pro restorativní setkání v případech závažné trestné činnosti*¹⁴². Tato metodická publikace, která má být základním návodem při

---

¹⁴⁰ Restorativní platforma [online]. IRJ. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/projekty/rj-strategies-for-change/3548-2/>.

¹⁴¹ Institut pro restorativní justici. *Příručka pro českou restorativní praxi*, 2024. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/prirucka/>.

¹⁴² Institut pro restorativní justici, *Manuál pro restorativní setkání v případech závažné trestné činnosti*. 2023. Dostupné z: https://www.justice.gov.sk/dokumenty/2024/01/IRJ_JUSTIN_MetodikaCZ.pdf.

rozvaze o realizaci nových restorativních programů, vznikla v reakci na velmi úzkou nabídku služeb poskytování restorativních programů ze strany jednotlivců či nevládních organizací.

6. Česká restorativní praxe

Nejvíce rozšířeným restorativním programem v ČR je mediace (za rok 2022 celkem 833 přímých mediací), méně časté jsou s ohledem na vyšší časovou a kapacitní náročnost rodinné konference (za rok 2022 přibližně 60 realizací).¹⁴³ Kromě toho jsou u nás, hlavně díky činnosti neziskových organizací, dostupné i některé další formy restorativních setkání. Obecně je ale využití restorativních programů v trestněprávní praxi spíše okrajovou záležitostí.

6.1 Mediace v trestním řízení

V podstatě jediným restorativním programem rozšířeným u nás jsou mediace v trestním řízení, které zároveň představují pro odbornou i širší laickou veřejnost konkrétní příklad restorativní justice i jejích principů.¹⁴⁴ Počty mediací se pohybují v rozsahu do 600-800 realizovaných mediací ročně, přičemž v naprosté většině se jedná o dospělé pachatele. Polovinu případů, ve kterých proběhla mediace tvořila trestná činnost spojená s ublížením na zdraví, často byly zastoupeny i trestné činy výtržnictví a krádeže.¹⁴⁵

Služby mediace jsou poskytovány v rámci jednotlivých středisek PMS nebo neziskovými organizacemi. Praxe PMS aktuálně více pokrývá přípravné řízení a řízení před soudem, převážně v případech nedbalostní nebo méně závažné trestné činnosti. Méně četnou zkušenost má také v rámci mediací zprostředkovaných ve vykonávacím řízení, např. v rámci přípravy na podmíněné propuštění nebo v rámci podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem probačního úředníka. Po roce 2022 PMS v koordinaci s nejvyšším státním zástupcem a předsedou Nejvyššího soudu ČR vyvíjí úsilí zvýšit četnost uplatnění mediací a restorativních konferencí jak v přípravném, tak vykonávacím řízení.¹⁴⁶ Toto úsilí podporují také statistiky týkající se recidivy. Dle výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci byla míra recidivy u pachatelů, kteří se účastnili mediace výrazně nižší, než je celkový průměr (45-50 %). Z 311 osob, jejichž případ byl v roce 2005 řešen za jejich účasti v mediaci, recidivovalo pouze 25,4 %.¹⁴⁷

---

¹⁴³ IRJ, *Příručka pro českou restorativní praxi*, 2024, s. 50.

¹⁴⁴ IRJ a MS SR. *Vstupní zpráva projektu JUSTIN o stavu realizace mediací v trestním řízení v České a Slovenské republice*. 2022.

¹⁴⁵ Probační a mediační služba. *Agendy Probační a mediační služby v letech 2018–2022*. 2023, s. 17-20. (Uvedená data se vztahují na mediace provedené v rámci PMS)

¹⁴⁶ IRJ a MS SR. *Vstupní zpráva projektu JUSTIN o stavu realizace mediací v trestním řízení v České a Slovenské republice*, 2022.

¹⁴⁷ ROZUM et al. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*, 2010.

6.2 Rodinné restorativní konference

Většina rodinných skupinových konferencí je v ČR realizována u mladistvých pachatelů. Počet restorativních skupinových konferencí se však pohybuje řádově v jednotkách případů ročně. Za rok 2022 jich bylo uskutečněno jen 27 v celé ČR. Takto nízký počet je způsoben zejména jejich časovou i organizační náročností.¹⁴⁸ Restorativní justice je jedním z koncepčních východisek soudnictví ve věcech mládeže v ČR. ZSVM předpokládá aktivní snahu všech aktérů trestní justice o systematické hledání příčin trestné činnosti, o dosažení komplexního řešení posuzovaného případu, o sociální reintegraci mladistvého provinilce a o minimalizaci represivních postupů a opatření uplatňovaných vůči němu. Tento přístup tak z hlediska řešení trestné činnosti vytváří předpoklady pro individualizaci reakce na trestný čin i osobní poměry mladistvých obviněných a umožňuje výběr nejvhodnějšího opatření.¹⁴⁹

Podle ustanovení § 4 odst. 4 PMSI, věnují probační pracovníci mladistvým obviněným zvláštní péči. Role probačních pracovníků je nezastupitelná v případech, dopustí-li se činu jinak trestného dítě mladší patnácti let a soud pro mládež uloží opatření podle ustanovení § 93 ZSVM. Zcela zásadní roli hraje potřeba zacházet s mladistvými specifickým způsobem, odpovídajícím jejich rozumové vyspělosti a zvláštnostem jimi páchané trestné činnosti, nabídnout jim cesty k dosažení pozitivních změn v osobních poměrech a poskytnout jim možnost vypořádat se s následky svého činu.¹⁵⁰ V případech, kdy dochází ke spolupráci s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, se zájmovými sdruženími občanů a s osobami realizujícími probační programy je podle § 40 ZSVM možnost výchovného působení na obviněného mladistvého ještě zesílena, s cílem vytvořit podmínky pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí a včas reagovat na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob. Do řešení jednotlivých provinění se mohou zapojit i subjekty působící ve společenském prostředí mladistvého (např. škola), v němž došlo k provinění, a blízké sociální okolí obviněného a poškozeného.¹⁵¹ Rodinné skupinové konference jsou jednou z možností, jak tyto zákonné požadavky naplnit.

Podle Metodiky rodinných konferencí mohou být po konání konference sepsány různé výstupy. Jednak společné prohlášení účastníků tom, jaká témata byla projednána, na čem se účastníci usnesli a zda konference splnila účel. Druhým možným výstupem je dohoda vyjadřující vůli účastníků přijmout konkrétní závazky a povinnosti, např. finanční vyrovnání

---

¹⁴⁸ Probační a mediální služba. *Agendy Probační a mediální služby v letech 2018–2022*. 2023, s. 21.

¹⁴⁹ TOMÁŠEK, *Rodinné skupinové konference*, 2019, s. 39.

¹⁵⁰ HULMÁKOVÁ, *Trestání delikventní mládeže*, 2013.

¹⁵¹ ŠÁMAL, *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář, 3. vydání, 2011.

nebo splátkový kalendář, k němuž se pachatel zaváže. A třetím typem výstupu může být plán nápravy obsahující sadu konkrétních opatření, ke zmírnění dopadu provinění, nápravě pachatele a prevenci dalšího delikventního chování. Měl by být přiměřený vzniklým újmám, zapojovat všechny potřebné zúčastněné osoby a měly by být nastaveny mechanismy kontroly dodržování plánu a následky případného porušení. Může obsahovat i navázání kontaktu s dalšími organizacemi, např. finanční poradce pro oddlužení, organizace pomáhající s léčbou závislosti.

Srozumitelný a kontrolovatelný plán nápravy, k němuž rodinná skupinová konference směřuje, má nepochybně šanci k vytvoření podmínek, aby bylo mladistvému pachateli uloženo co nejvhodnější opatření, které povede k jeho nápravě. V přípravném řízení se stává plán nápravy součástí závěrečného návrhu Probační a mediační služby pro státní zastupitelství či soud. Plán nápravy může být i součástí rozhodnutí ve věci v podobě uložení výchovné povinnosti, která je pro odsouzeného závazná, nebo součástí plánu dohledu ve vykonávacím řízení, kdy často závisí pouze na zkušenostech a profesionální zdatnosti probačního úředníka prosadit plán nápravy jako součást dohledového plánu.¹⁵²

6.3 Další formy restorativního setkání

Kromě mediací a konferencí se můžeme setkat i s dalšími formami restorativního setkání, tzv. kvazi-restorativními programy. Takové programy sice vyžadují participativní aspekt, ale není zde podmínkou účast obětí,¹⁵³ a v českém prostředí jsou poskytovány nevládními neziskovými organizacemi.

Program *Building Bridges* realizuje od roku 2015 v několika českých věznicích organizace Mezinárodní vězeňské společenství z.s. a od roku 2016 má program akreditaci Ministerstva spravedlnosti. Setkávají se v něm k restorativnímu dialogu oběti a pachatelé (6+6) nesouvisejících trestných činů za přítomnosti facilitátorů po dobu 8 týdnů uvnitř věznice.¹⁵⁴ Oběti se mohou do programu samy přihlásit a pachatelé, kteří mají zájem o sebereflexi a snaží se vykročit po výkonu trestu do světa správnou nohou, se mohou zapojit jen ve vybraných věznicích, kde projekt funguje, a jsou vybíráni po konzultaci s personálem věznice, především s vězeňským terapeutem. Účast je vždy na bázi dobrovolnosti. Program poskytuje zúčastněným bezpečný prostor, kde mohou sdílet své autentické zkušenosti s trestným činem a navzájem diskutovat o tématech přijetí odpovědnosti za zločin, rozpoznání falešné viny, náhradě za

¹⁵² TOMÁŠEK, *Rodinné skupinové konference*, 2019, s. 39.

¹⁵³ UNODC, *Průvodce restorativními programy*, 2. vydání, 2020, str. 37.

¹⁵⁴ *Building Bridges*. Mezinárodní vězeňské společenství (MVS). [online]. Dostupné z: <https://mvs.cz/building-bridges/>.

trestný čin a odpuštění. V praxi lze sledovat vysoce pozitivní dopad programu na oběti i na pachatele.¹⁵⁵

Program *Vnímám i Tebe* je českou verzí zahraniční dobrou praxí inspirovaného programu (*victim impact training*) zaměřeného na podporu pachatele v porozumění potřebám a emocím obětí a v přijetí odpovědnosti za způsobenou újmu. Program vytvořila jako pilotní projekt PMS ve spolupráci s Vězeňskou službou ČR a byl od roku 2017 uplatňován jak ve věznicích, tak v rámci pěti programových center pro pachatele vykonávající trest na svobodě, i po roce 2020 jej Vězeňská služba ČR využívá ve 13 věznicích. Tento sociálně edukativní skupinový program s terapeutickými prvky je určen především pro pachatele závažné trestné činnosti, kteří způsobili obětem vážné újmy na zdraví nebo i na životě. Odsouzení jsou (nepřímo pomocí videonahrávek výpovědí obětí) konfrontováni s následky trestného činu pro oběť a podporováni v hledání příčin svého chování a přijetí viny.¹⁵⁶

ReSet je další pilotní program restorativních setkání obětí a pachatelů přímo na půdě věznic v případech trestné činnosti se závažným dopadem. Byl spuštěn v roce 2023 s cílem rozvíjet restorativní možnosti v závažné trestné činnosti. Má poskytnout bezpečný prostor pro nerušený restorativní dialog, ve kterém oběť dostane prostor sdělení svého příběhu a prožitků spojených s trestným činem a jeho dopadem a formuluje svoje potřeby a pachatel dostane možnost na oběť reagovat, vyjádřit lítosti a omluvit se, a také má možnost být účasten dialogu o dopadech i souvislostech spáchaného trestného činu. Program staví na výsledcích dobré praxe dalších evropských zemí, které se restorativními setkáními v případech závažné kriminality zabývají již řadu let, a prokazatelně dokládají pozitivní dopady na životy obětí, pachatelů i jejich sociálního okolí.¹⁵⁷

Neziskové organizace poskytující restorativní programy existují v řádu jednotek. Dle registru Ministerstva spravedlnosti akreditované programy nevládních organizací spočívají především v poradenství obětem a akreditaci na restorativní programy má 6 subjektů.¹⁵⁸ Z konkrétních subjektů nabízejících restorativní setkání můžeme jmenovat např. Kappa Help¹⁵⁹ (centrum sociální prevence, nabízí mediace a konference, Přerov), Restorativ¹⁶⁰ (pomoc obětem

---

¹⁵⁵ *Restorativní programy*. Institut pro restorativní justici (IRJ). [online]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-programy/>.

¹⁵⁶ Probační a mediační služba. *Metodika k programu Vnímám i Tebe (VIT)*. 2020. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Metodika_VIT_200825.pdf

¹⁵⁷ *Zcela ojedinělý program v ČR, pilotní projekt ReSet...* Institut pro restorativní justici (IRJ), 29.09.2023. [online]. Dostupné z: https://restorativni-justice.cz/reset_tz/.

¹⁵⁸ Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, Ministerstvo spravedlnosti ČR.

¹⁵⁹ <https://www.kappa-help.cz/restorativni-programy/>

¹⁶⁰ <https://www.restorativ.cz/>

TČ, Krnov) nebo Rubikon Centrum¹⁶¹ (resocializace a reintegrace osob s trestní minulostí, pobočky v Praze, Středočeském a Karlovarském kraji). Jedná se tedy o velmi ojedinělé případy iniciativ na místní úrovni, nad jejichž činností nemá stát téměř žádnou kontrolu (viz níže), vyjma účasti státu v dotačním řízení dle zákona o obětech a není zaručena ani dostatečná odbornost facilitátorů.

---

¹⁶¹ <https://www.rubikoncentrum.cz/dalsi-projekty/>

7. Návrhy právní úpravy restorativních programů

V této části práce se pokusím nastínit a odůvodnit možné změny současné hmotněprávní a procesní úpravy, i možné kroky směrem k restorativnějšímu přístupu, které lze učinit i za stávající právní úpravy.

7.1 Hmotněprávní změny

7.1.1 Zákon o restorativních programech

Východiskem a sjednocujícím záměrem legislativních změn směrem k širšímu zapojení restorativních programů do trestního řízení je vytvoření samostatného zákona o restorativních programech. Restorativní programy budou v nové právní úpravě chápány v širším pojetí, tedy nejen jako forma pomoci výhradně obětem, jak je zná zákon o obětech trestných činů, ale jako nástroj řešení následků trestné činnosti, který hodnotové nastavení trestního práva obohatí o restorativní principy, tj. posílí postavení oběti v řízení, umožní aktivní participaci pachatele, bude jej motivovat k přijetí odpovědnosti a zjišťovat příčiny, které vedly k jeho jednání. Samostatný zákon o restorativních programech posílí jejich význam a roli v trestním řízení. Základní premisou nové úpravy právo na přístup k restorativním programům pro všechny osoby dotčené trestným činem, bez ohledu na závažnost trestného činu, věk pachatele apod.

Nová právní úprava, navazující na stávající úpravu v zákonech o Probační a mediační službě a o obětech trestných činů, by jednak určovala jasné podmínky pro to, jak má restorativní program vypadat a v jakých konkrétních formách (např. mediace, konference, kruhy), dále by sjednotila a rozvedla podmínky poskytování restorativních programů, požadavky na odbornost facilitátorů a vymezení jejich odpovědnosti, procesní záruky účastníků k zajištění bezpečného a komfortního prostředí, a systém kontroly a dohledu nad kvalitou restorativních programů.

Neexistence právního rámce není nutně na překážku provádění restorativních programů a existuje mnoho úspěšných programů, které fungují bez formálního právního zakotvení, jak uvádí Průvodce restorativními programy. Fungující právní rámec nicméně může být důležitým výchozím bodem pro rozvoj nových programů restorativní justice a zajistit jejich legitimitu v zemích jako, kde nejsou využívány vůbec, nebo jen sporadicky, jako je tomu v ČR.¹⁶²

7.1.2 Restorativní dohoda

Současná právní úprava postrádá provázanost restorativních programů s procesní úpravou. Zavedení institutu restorativní dohody jako výsledku restorativního programu může

---

¹⁶² Průvodce restorativními programy. (online) 2. vydání. Vídeň: United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2020.

zajistit, že dohoda pachatele a oběti v rámci restorativního setkání ovlivní výsledek trestního řízení. Obsahem dohody mohou být údaje o průběhu restorativního programu, konkrétní závazky pachatele (např. plán splátek náhrady škody, omluva, závazek docházet na psychoterapie, pravidelně zasílat část příjmu neziskovým organizacím na pomoc obětem, najít si zaměstnání, zlepšit vztahy v rodině, zákaz vídat se s určitou osobou atd.) a též ujednání o kontrole plnění těchto závazků. Výhodou restorativních dohod je, že je ponecháno zcela na stranách dohody, jaký budou mít obsah, a mohou tak navrhnout přiléhavé řešení pro nápravu situace po trestném činu, kdy by uložení trestu pachateli mohlo být nadbytečné. Na vůli stran bude ponecháno, jak chtějí s dohodou naložit, zda ji předloží soudu ke schválení nebo zda ji prozatím ponechají v nevykonatelné podobě. Následným schválením soudem dohoda nabude vykonatelnosti. Schválená restorativní dohoda pak může sloužit jako jeden z podkladů pro rozhodnutí o odklonech a nedojde-li k uplatnění odklonů, bude obsah restorativní dohody jedním z faktorů rozhodování o druhu a výměře trestu.

Bude ponecháno na úvaze soudu, aby posoudil zájmy stran vyjádřené v dohodě s veřejným zájmem, tj. zda obsah dohody představuje dostatečnou záruku ochrany společnosti, nebo zda je třeba nápravu újmy a narušení společenských hodnot způsobené daným trestným činem nahradit jinak, např. uložením trestu. V potaz bude brát i uskutečnitelnost jednotlivých závazků nebo soulad s dobrými mravy.

7.1.3 Účel trestu

Dalším návrhem je opětovné vyjádření účelu trestu v zákonné úpravě, a to takového, který povede pachatele k přijetí odpovědnosti a uvědomění si způsobené újmy, k nahrazení újmy a zaopatření dalších potřeb oběti a který bude pachateli co nejvíce pomáhat v reintegraci do společnosti. Vymezení účelu trestu je v současnosti přenecháno pouze právní nauce a judikatuře, kde se sice mohou restorativní požadavky objevovat, ale vyjádření v zákoně by mohlo posílit restorativní účel trestání.

7.2 Procesněprávní změny

Navrhované procesní změny vychází z absence vazby na restorativní principy, která se týká účelu trestního řízení i postupu OČTŘ. Společným cílem níže uvedených návrhů je zlepšení postavení oběti, resp. poškozeného v trestním řízení. Současná právní úprava umožňuje poškozenému uplatnit nárok na náhradu škody a nemajetkové újmy, na vydání bezdůvodného obohacení, resp. u narovnání hovoříme o „jiném odčinění újmy vzniklé přečinem“. Jedním z restorativních principů je náhrada způsobené újmy v co největším možném rozsahu. Náhrada škody a nemateriální újmy by měly být chápány jako nezbytná

součástí trestního řízení a tvořit neoddělitelnou součástí povinností uložených pachateli. K tomuto se opakovaně vyjádřil i ÚS, když stanovil, že součástí koncepce moderního státu je vnímat realizaci nároku na náhradu újmy jako integrální součástí trestního řízení, která souvisí i s veřejným zájmem.¹⁶³ Význam restorativních programů spočívá v poskytnutí prostoru oběti pro vyjádření svých potřeb, tj. toho, co by nejlépe přispělo k jejich uzdravení, a proto je zásadní, aby restorativním programům a dohodám bylo přiznáno odpovídající místo.

7.2.1 Účel trestního řízení

Východiskem procesních změn je redefinice účelu trestního řízení. Je důležité, aby se trestní řád již ve svém primárním hodnotovém nastavení, které je vyjádřeno právě v ustanovení o jeho účelu, přihlásil k restorativním principům. Stávající ustanovení § 1 TŘ by mohlo být rozšířeno v následujícím znění: *„Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Řízení přitom musí působit k nápravě narušených mezilidských vztahů, k náhradě újmy co nejširší možné míře, k upevnování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.“* Touto změnou by se vyrovnaly rozdíly, které dělá současná úprava mezi dvěma kategoriemi pachatelů s ohledem na jejich věk. Mladistvé pachatele, které vzhledem k jejich morální, mentální a společenské nezralosti je možné lépe formovat, podporuje v přijetí aktivní odpovědnosti, snaží se zjistit příčiny a odstranit špatné návyky, které vedly k trestné činnosti, s cílem předcházení jejich další trestné činnosti v budoucnu. Dospělí pachatelé, kteří už jsou ve svém věku hůře napravitelní, smysl poskytovat prostor a nástroje pro uvědomění si příčin k trestné činnosti vedoucích, přijetí odpovědnosti a možnost změny jejich budoucnosti. Jestliže ZSVM může nahlížet na řešení trestné činnosti restorativní optikou, měla by se tato optika použít na všechny pachatele bez rozdílu věku.

7.2.2 Restorativní zásada

K redefinici trestního řízení, tak by se vazbu na restorativní principy mohlo provést alespoň zakotvením základní restorativní zásady do trestního řádu jako jedné ze základních zásad trestního řízení. Zmiňovaná aktuálně projednávána novela TZ a TŘ obsahuje restorativní zásadu v tomto znění: *„Orgány činné v trestním řízení dbají v průběhu celého řízení na to, aby byly ve vhodných případech vytvářeny podmínky pro dobrovolnou a aktivní účast poškozeného a obviněného při řešení následků trestného činu a napravení vztahů zasažených trestným*

---

¹⁶³ Srov. nálezy I. ÚS 1587/15 a I. ÚS 1397/14

činem.“ Restorativní zásada by měla být integrální součástí trestního řízení ve všech jeho fázích, včetně fáze vykonávací.

7.2.3 Vliv restorativní dohody na výsledek řízení

Chybí také právní úprava vlivu dohod vzešlých z restorativních programů na výsledek trestního řízení. Schválená restorativní dohoda by mohla sloužit jako podklad pro rozhodování o odklonech, konkrétně o zastavení trestního stíhání nebo o podmíněném zastavení trestního stíhání. Zavedením institutu restorativní dohody, kterou by soud schválil a následně zastavil trestní stíhání, by se stal institut narovnání nadbytečným, protože stejného cíle by se dalo dosáhnout právě za využití restorativní dohody, která má navíc univerzálnější použití, viz níže.

Dále by zavedení restorativní dohody ovlivnilo úpravu dohod o vině a trestu. Pokud byla před sjednáváním dohody o vině a trestu uzavřena restorativní dohoda, bude muset státní zástupce zohlednit závazky obviněného z restorativní dohody, což může lépe zohlednit potřeby poškozeného.

Dalším možným procesním důsledkem restorativní dohody by bylo její zohlednění při rozhodnutí soudu o upuštění od potrestání či podmíněném upuštění od potrestání za současného uložení dohledu. Tyto instituty je možné použít jen v řízení o přečinech, ale vzhledem k povaze restorativních programů, a jejich potenciálu umožnit přiléhavější řešení nápravy újmy vzniklé trestným činem, by mohl institut upuštění od potrestání být využit na trestné činy nehledě na závažnost, tj. i na zločiny.

V případě, že nedojde k uplatnění některého z odklonů, bude možné závazky plynoucí pachateli z restorativní dohody schválené soudem zohlednit při rozhodování o druhu a výměře trestu. Dohoda by mohla být schválena v jakékoli fázi trestního stíhání včetně fáze vykonávací, nebo dokonce i po výkonu trestu, pokud by strany požadovaly dohodu stvrdit vykonatelností. Ve vykonávacím řízení by mohla restorativní dohoda být podkladem pro rozhodování o podmíněném propuštění.

7.2.4 Doporučení vhodných případů do programu

Úspěch restorativních programů závisí na vlastním uvážení OČTŘ při doporučování vhodných případů do restorativního programu. Průvodce restorativními programy jako nejefektivnější přístup k doporučování vhodných případů model tzv. extrakce případů. Tím se myslí proaktivní výběr případů z trestních databází, o nichž se předpokládá, že mají největší potenciál k restorativnímu řešení. Podle takového modelu mají probační úředníci a další osoby odpovědné za restorativní program přístup k policejním a soudním údajům o trestných činech, pachatelích a obětech. Tento model vyvolává řadu otázek ohledně ochrany soukromí dotčených

osob, zejména obětí nebo mladistvých pachatelů, a důvěrnosti informací, k nimž se přistupuje pro účely programu. Proto je zásadní zajištění ochrany vypracováním protokolů pro řízení procesu extrahování případů a zároveň chránit důvěrnost informací a soukromí všech zúčastněných.¹⁶⁴

Programy mohou být úspěšné, bude-li věnována pozornost rozvoji mechanismů v rámci procesu doporučování případů, jakož i jasných dohod mezi OČTŘ o tom, kdy a jak, podle vlastního uvážení, případ do restorativního programu doporučí. Do procesní úpravy by měla být doplněna povinnost příslušných OČTŘ v různých fázích řízení, aby informovali o možnostech dostupných restorativních programů a zohlednili účast v programu.

První kontakt se službami restorativní justice je nesmírně důležitý. V tomto ohledu je nezbytná proaktivita policejních orgánů, které často představují ten první článek trestního řízení, s nimiž se oběť i pachatel dostane do kontaktu. Policejní orgán má jedinečnou příležitost informovat oběti i pachatele o možnostech a výhodách restorativní justice, o možnostech řešení dané věci a konkrétních, místně dostupných restorativních programech, a zároveň může identifikovat, zda je tato cesta pro řešení situace vhodná. Informování obětí a pachatelů o dostupných restorativních programech by mělo zahrnovat i možnosti mimo nabídku PMS s ohledem na různé služby a programy místních organizací a spolupráci s nimi, pokud by takové řešení mohlo být pro klienta užitečné a vhodné, vyzdvihuje význam vzájemné provázanosti služeb státního a nestátního sektoru Příručka pro restorativní praxi.¹⁶⁵

7.3 Ostatní návrhy

Někdy legislativní změna sama o sobě nemusí stačit. Na příkladu zákona o soudnictví ve věcech mládeže můžeme pozorovat, že ani pevný zákonný základ neznamená, že budou restorativní přístupy využívány prakticky. Jak popisuje Ščerba, restorativní přístupy při řešení následků trestné činnosti mladistvých jsou využívány sporadicky, a v souvislosti s tím zmiňuje nedostatečnou šíři nabídky probačních programů a potřebu financování a prohloubení specializace soudů.¹⁶⁶

K širšímu praktickému využití restorativních programů může pomoci nejen restorativní uvažování zákonodárců a změny trestní politiky přicházející shora, ale i změna celkového pohledu (viz nahlížení na trestné činnosti restorativní optikou dle Zehra) a přístupu jednotlivců

---

¹⁶⁴ Průvodce restorativními programy (online) 2. vydání. Vídeň: United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2020, s. 50.

¹⁶⁵ IRJ, *Příručka pro českou restorativní praxi*. 2024, s. 53.

¹⁶⁶ ŠČERBA, Restorativní přístup při řešení trestních věcí mladistvých pachatelů v České republice. In: STRÉMY (ed.) *Restorativna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník s medzinárodnej vedeckej konferencie. 2014.

ke každodenní práci na všech úrovních trestního řízení. Tomuto se věnuje *Příručka pro českou restorativní praxi*, která obsahuje metodiky a doporučení k restorativnější praxi pro každou ze zúčastněných profesí. Stát by zároveň měl podporovat vzdělávání odborníků trestní justice a zvýšit jejich povědomí o možnostech využití restorativních přístupů v praxi, a tím podpořit také včasnou a kvalitní informovanost obětí a pachatelů trestné činnosti k možnostem využití restorativních programů v dané věci.

Nezbytná je také dlouhodobá podpora státu financováním rozvoje, dostupnosti a kvality restorativních programů. Ačkoli v zákoně o obětech trestných činů máme již přes 10 let zakotvenou možnost poskytování restorativních programů ze strany jednotlivců či nevládních organizací, jejich nabídka je velmi úzká. Důvodem mohou být nedostatky v podmínkách udělování akreditací (a na ně navazující dotační řízení), mj. požadavek, aby organizace vykonávaly restorativní program bez akreditace po dobu jednoho roku, než o ni mohou požádat. Takový postup by byl zásadně v rozporu s povinností státu zajistit bezpečí obětí a ohlídat kvalitu poskytované služby, kterou mu ukládá Doporučení Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech. Co se týče udělování dotací, by bylo potřeba zjednodušit dotační řízení a s ním spojenou administrativu a učinit informace o dotačním řízení přístupnější. Ani částka alokovaná ze státního rozpočtu na dotace poskytovatelům. Dle seznamu úspěšných žadatelů zveřejněného na webu MS získalo pro rok 2024 dotaci celkem 20 subjektů (z toho jen 5 z nich se specializuje na restorativní programy). Mezi ně bylo ze státního rozpočtu rozděleno 7 900 000 Kč, tj v průměru a 1 subjekt případně jen necelých 33 000 Kč na měsíc poskytování služeb obětem.¹⁶⁷

Pro rozšíření dostupnosti restorativních programů je podle zprávy o stavu realizace mediací v ČR nezbytným krokem ze strany státu, aby v souvislosti s finanční a kapacitní podporou subjektů poskytujících restorativní programy navázal na dlouhodobou zkušenost PMS i její dostupnost v každém okrese, a vytvořil síť a systém spolupráce této státní organizace s poskytovateli restorativních programů z řad nevládních organizací.¹⁶⁸

Se zmíněným prohloubením spolupráce souvisí i potřeba zajistit odbornost restorativních programů a bezpečí jejich účastníků, poskytovaných neziskovými organizacemi a mechanismus kontroly jejich kvality. Bez ohledu na to, zda je poskytovatel restorativního programu ze státního či neziskového sektoru, společným problémem je absence sjednoceného přístupu v odbornosti facilitátorů a dohledu nad plněním základních kritérií vedoucích k této odbornosti,

---

¹⁶⁷ <https://justice.cz/web/msp/dotace-v-oblasti-trestni-politiky/-/clanek/rozvoj-sluzeb-pro-obeti-trestne-cinnosti-poskytovanych-na-zaklade-zakona-c-45-2013-sb-o-obetech-trestnych-cinu>

¹⁶⁸ IRJ a MS SR, *Vstupní zpráva projektu JUSTIN o stavu realizace mediací v trestním řízení v České a Slovenské republice*, 2022, s.10-11.

jak vyplývá i ze závěrů vzešlých ze setkání Restorativní platformy. Dle Směrnice EU o obětech by měl roli garanta odborné přípravy plnit stát. Úředníci zapojení do trestního řízení, kteří přijdou do styku s oběťmi, by měli mít přístup k odborné přípravě tak, aby byli schopni rozpoznat oběti a jejich potřeby a zacházet s nimi s respektem, citlivě, profesionálně a bez diskriminace. Pro osoby zapojené do individuálního posuzování směřujícího ke zjištění zvláštních potřeb obětí z hlediska ochrany navíc směrnice požaduje i zvláštní odbornou přípravu k tomu určenou.¹⁶⁹ V zahraničí je běžné, že existují přísné kontrolní mechanismy, které udržují jejich vysokou kvalitu programů a tím chrání jejich klienty a uživatele.¹⁷⁰

V ČR si v praxi dodržení kvality vzdělání suplementuje PMS interně v rámci vlastního systému vzdělávání. U neziskových organizací není kontrola kvality facilitátorů legislativně podchycena vůbec, vyjma velmi omezeného vstupu státu v rámci dotačního řízení v režimu zákona o obětech TČ, kdy MS jako poskytovatel dotací kontroluje pouze ty poskytovatele restorativních programů, kteří dotace čerpají, a to navíc pouze z pohledu plnění dotačních podmínek. Standardy kvality vymezené ve vyhlášce MS nejsou příliš konkrétní a samy o sobě nezaručují v dostatečné míře kvalitu služeb.¹⁷¹

Jednou z podmínek efektivního fungování restorativních programů je i dostatečná podpora ze strany veřejnosti. Jen legitimní právní změna má potenciál být využívána v praxi, což platí o to více v případě restorativních programů, jejichž základním rysem je dobrovolnost účasti. Dosažení legitimacy se tedy neobejde bez informovanosti veřejnosti o existenci a podmínkách těchto způsobů řešení.

---

¹⁶⁹ Směrnice o ochraně práv obětí, bod 61.

¹⁷⁰ Restorativní platforma: Podmínky poskytování restorativních programů v ČR | Restorativní práce s pachatelem. [online]. Institut pro restorativní justici, 5.4.2023. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/podminky-poskytovani-restorativnich-programu-v-cr-restorativni-prace-s-pachatelem/>.

¹⁷¹ Restorativní platforma: Podmínky poskytování restorativních programů v ČR | Restorativní práce s pachatelem. [online]. Institut pro restorativní justici, 5.4.2023. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/podminky-poskytovani-restorativnich-programu-v-cr-restorativni-prace-s-pachatelem/>.

Závěr

V práci se zabývám restorativními programy v systému českého trestního práva a zkoumám jak zapojení restorativních přístupů obecně, tak konkrétně roli restorativních programů v trestním řízení a vlivem účasti v nich na další průběh a celkový výsledek trestního řízení.

Koncept restorativní justice je jedním z hlavních vývojových trendů moderní trestní justice v mnoha zemích včetně ČR. Restorativní justice je přístup k nalézání spravedlnosti, který vychází z myšlenky, že trestný čin je nejen porušením hodnot chráněných trestním právem, ale také způsobuje újmu a narušuje mezilidské vztahy. Jde o změnu pohledu na řešení trestné činnosti, který staví do popředí náhradu způsobené újmy, aktivní zapojení osob zasažených trestným činem, motivaci pachatele k odpovědnosti a řešení příčin trestné činnosti.

Klíčovým nástrojem k uplatňování těchto principů v praxi jsou restorativní programy, které existují v mnoha formách, z nichž mediace mezi obětí a pachatelem, konference a kruhy se používají nejčastěji. Jde o proces, ve kterém oběť, pachatel a někdy i další osoby zasažené trestným činem aktivně spolupracují na vyřešení následků trestného činu, obvykle za pomoci facilitátora, a společně usilují o uzavření dohody zaměřené na uspokojení potřeb oběti i poškozeného, zejména na náhradu újmy. Důležitým rysem restorativních programů je dobrovolnost účasti. Inspirují se v příkladech komunitní justice tradičně využívané původním obyvatelstvem Nového Zélandu nebo Severní Ameriky. Z experimentů odborníků v reakci na některé nedostatky tradičního (retributivního) přístupu se vyvinuly ve svébytnou součást trestněprávních systémů v mnoha zemích.

Rozšíření restorativních programů do stávajících systémů trestního práva podporuje řada významných mezinárodních organizací. Vychází doporučující dokumenty, které přináší základní požadavky na zajištění bezpečných a dostupných restorativních programů, např. Doporučení Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech nebo Směrnice EU o ochraně práv obětí.

V souladu s požadavky mezinárodních dokumentů a v reakci na některé současné problémy české trestní justice, jako přeplněnost věznic nebo vysoká míra recidivy, jsou českými zákonodárci postupně přijímány novely i nové zákony, tak, aby byly více uplatňovány principy restorativní justice. Ačkoli české trestní právo ve svém hodnotovém nastavení vazbu na tyto principy v zásadě postrádá, existují instituty jako např. odklony v trestním řízení nebo alternativní tresty, které posouvají právní úpravu restorativním směrem. Iniciativa na transformaci směrem k restorativnějšímu trestnímu řízení vychází z práce aktivních odborníků,

kteří spolupracují na tvorbě strategií a metodik. Byla vypracována Strategie ČR pro restorativní justici, která se průběžně uvádí do pohybu, např. aktuálně projednávaným návrhem novely TZ a TŘ, která mj. zavádí restorativní zásadu jako jednu ze zásad trestního řízení nebo rozšiřuje podmínky výkonu alternativních trestů.

Restorativní programy jsou v ČR poskytovány ve 3 různých režimech, podle zákona, kterým jsou upraveny a podle typu poskytovatele. Probační a mediační služba zřízená zákonem o PMS zakotvuje mediaci jako jednu z forem restorativních programů, které jsou dostupné na střediscích PMS ve všech soudních okresech a jsou nabízeny zejména v případech, které směřují k rozhodnutí o odklonu, ale pouze pokud je účast pachatele i oběti dobrovolná. Pro mladistvé pachatele nabízí rodinné restorativní konference.

ČR přijala také zákonnou úpravu, kterou transponuje Směrnici o ochraně obětí TČ a hlásí se ke zvýšení ochrany práv obětí v řízení. Jednou z forem pomoci obětem podle tohoto zákona jsou právě restorativní programy, které mohou poskytovat nevládní neziskové organizace. Mohou k tomu získat akreditaci Ministerstva spravedlnosti, která je i podmínkou k získání dotace. Z hlediska významu dohod, které vzešly z restorativních programů poskytovaných akreditovanými či neakreditovanými subjekty mezi nimi není rozdíl, protože v obou případech není nijak upravena jejich návaznost na trestní řízení. Problematická je i absence kontroly kvality programů. Kontrola v rámci dotačního řízení je jedinou formou kontroly neziskových organizací poskytujících restorativní programy, a navíc se týká jen požadavků na subjekt, nikoli jejich činnosti samotné. PMS jako státní instituce si systém vzdělávání a kontroly vytvořila vlastní. Rozvoj restorativní justice by podpořilo vytvoření systému spolupráce mezi PMS a neziskovým sektorem na vzdělávání a kontrole.

Cílem práce bylo zhodnotit současné možnosti uplatnění restorativních programů v řešení trestné činnosti v ČR a formulovat možné změny současné právní úpravy, i kroky směrem k restorativnějšímu přístupu, které lze učinit i za stávající právní úpravy. Význam restorativních programů v řízení může zdůraznit samostatný zákon, který je bude chápat nejen jako formu pomoci obětem, ale jako nástroj řešení následků trestné činnosti. Zavedením institutu restorativní dohody lze zajistit, že dohoda pachatele a oběti v rámci restorativního setkání ovlivní výsledek trestního řízení. To vše podpoří redefinice účelu trestního řízení a zákonné vyjádření restorativní funkce trestního práva. Restorativní justice je především o změně úhlu pohledu a celkového přístupu, a to nejen zákonodárce, ale i jednotlivců z řad pracovníků trestní justice v každodenní praxi.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité české literatury

Agendy Probační a mediační služby v letech 2018–2022, č.j.: Spr 00583/2023-025. Praha: Probační a mediační služba, 2023. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2023/03/statistiky_agendy_pms_2018-2022.pdf

DERKS, Jack, et al. Probace v Evropě. Přeložil Žižka, J. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. ISBN 80-7338-007-2. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/282.pdf>

DOUBRAVOVÁ, D. et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

DRAŠTÍK, A., FENYK, J. et al. *Trestní řád: komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-3-18]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/61/309/komentar-wkcr-c-141-1961-sb-trestni-rad-komentar>.

GŘIVNA, Tomáš et al. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2014. HULMÁKOVÁ, Jana, *Trestání delikventní mládeže*. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-450-6.

HANZLÍKOVÁ, Tereza. *Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti jakožto součást trestněprávních alternativ*. Diplomová práce. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity, 2017. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/rzbuz/DP-Primerena_omezeni_a_primerene_povinnosti_jakozto_soucast_trestnepravnich_alternativ.pdf

Institut pro restorativní justici (IRJ) a Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky (MS SK). *Vstupní zpráva projektu JUSTIN o stavu realizace mediací v trestním řízení v České a Slovenské republice*. 2022. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2023/04/Zprava-o-mediaci-CR-a-SR-update-1.pdf>. [cit. 2024-01-23].

Institut pro restorativní justici, *Manuál pro restorativní setkání v případech závažné trestné činnosti*. Praha, 2023. Dostupné z: https://www.justice.gov.sk/dokumenty/2024/01/IRJ_JUSTIN_MetodikaCZ.pdf. [cit. 2024-02-02].

Institut pro restorativní justici, *Strategie restorativní justice pro Českou republiku*. Praha, 2021. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/03/PROHLEDNOUT-STRATEGII-RJ-PRO-CR.pdf>. [cit. 2023-07-04].

JELÍNEK, Jiří et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3.

JELÍNEK, Jiří a Tomáš GŘIVNA. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-39-7.

KARABEC, Zdeněk (eds.). *Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2003.

Institut pro restorativní justici. *Příručka pro českou restorativní praxi*, Praha, 2024. ISBN: 978-80-11-04566-1. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/prirucka/>.

MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní potenciál trestního práva hmotného*. Trestněprávní revue. Praha: C.H.Beck, 2014, č. 10, s. 233-239. ISSN 1213-5313.

MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Praha: C.H.Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-756-9.

Probační a mediační služba. *Pravidla a standardy probační a mediační činnosti*. 2021. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/12/onas_zakladdokumenty_pravidlaastandardy_2021.pdf

Probační a mediační služba. *Metodika k programu Vnímám i Tebe (VIT)*. 2020. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Metodika_VIT_200825.pdf

ROZUM, Jan et al. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/372.pdf>
SCHEINOST, Miroslav, et al. Sankční politika a její uplatňování. Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí IV, 2015.

STRÉMY, Tomáš, Lucia KURILOVSKÁ a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Restorativna justícia*. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 978-80-7502-075-8.

STRÉMY, Tomáš (ed.). *Restorativna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník s medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014.

ŠÁMAL, Pavel et al. *Trestní řád: komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN: 978-80-7400-465-0

ŠÁMAL, Pavel et al. *Trestní zákoník: komentář*, 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1.

ŠÁMAL, Pavel et al. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář, 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2023.

ŠČERBA et al. *Trestní zákoník, 1. vydání (2. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2022

ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

TIBITANZLOVÁ, Alena. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-319-3.

TOMÁŠEK, Jan. *Rodinné skupinové konference*. První vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-177-6. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/452.pdf>.

TOMÁŠEK, Jan, KRULICHOVÁ, Eva a Petra Masopust ŠACHOVÁ. *Restorative Justice Programs in Czech Prisons: The Role of Perceived Usefulness and Familiarity with the*

Program. The Prison Journal, 2022, 102.6: 694-717. ISSN 0032-8855. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/00328855221136198>.

VÁLKOVÁ, Helena et al. *Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí*. Univerzita Karlova v Praze: Fórum sociální práce, 2016. ISSN: 2336-6664.

Vězeňská služba ČR. Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2023. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2023.pdf>.

2. Seznam použité zahraniční literatury

ABRAMS, L. S.; UMBREIT, M. a GORDON, A. *Young offenders speak about meeting their victims: Implications for future programs*. Contemporary Justice Review, Volume 9, Issue 3, 2006, p. 243-256.

AERTSEN, I., DAEMS, T. a ROBERT, L. *Institutionalizing Restorative Justice*. Online. Cullompton: Willan Publishing, 2013. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781843926276>

BOLÍVAR, D. The local practice of restorative justice: are victims sufficiently involved? In: VANFRAECHEM, I., BOLÍVAR, D. a AERTSEN, I. (eds.), *Victims and Restorative Justice*, Abingdon, Oxon: Routledge, 2015, s. 203–238. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9780203070826>

BOUFFARD J., COOPER, M. a BERGSETH, K., *The effectiveness of various restorative justice interventions on recidivism outcomes among juvenile offenders*, Youth Violence and Juvenile Justice, Volume 15 Issue 4, 2017, s. 465–480.

BUTLER, Michelle; MARUNA, Shadd. *Rethinking prison disciplinary processes: A potential future for restorative justice*. Victims & Offenders, Volume 11, Issue 1, 2016, p. 126-148. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/15564886.2015.1117997>

CHAPMAN, Tim; KREMMEL, Katrin. Community in conflict in intercultural contexts and how restorative justice can respond. In: PALI, Brunilda a AERTSEN, Ivo (ed.). *Restoring Justice and Security in Intercultural Europe*. Routledge, 2019, s. 144-163. ISBN 9780367227548

CRISTIE, Nils. *Conflicts as Property*. Online. British Journal of Criminology, 1977, volume 17, issue 4, p. 1-15. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a046783>

UMBREIT, Mark S.; COATES, Robert B.; VOS, Betty. Restorative justice versus community justice: clarifying a muddle or generating confusion? *Contemporary Justice Review*, 2004, volum 7 issue 1, s. 81-89.

GAVRIELIDES, Theo. Restorative justice theory and practice: addressing the discrepancy, 2007, Helsinki: Monsey, N.Y: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI); *Criminal Justice Press* [distrib.]. Publication series / Helsinki Institute for Crime Prevention and Control, 52. ISBN 978-952-5333-32-9.

GREEN, R.G., *Justice in Aboriginal Communities: Sentencing Alternatives*. Saskatoon, Canada: Purich Publishing, 1998.

HADLEY, Michael L. (ed.). *The spiritual roots of restorative justice*. State University of New York Press, 2001, ISBN 978-0791448526.

JOHNSTONE, Gerry a VAN NESS, Daniel (ed.). *Handbook of Restorative Justice*. Willan Publishing, 2007. ISBN 978-1-84392-150-9.

JOUDO-LARSEN, Jacqueline. *Restorative justice in the Australian criminal justice system*. Australian Institute of Criminology, 2014. Dostupné z: <https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/rpp127.pdf>

MACKINNON J. *Bringing Balance to the Scales of Justice*. Charlottetown: MCPEI Indigenous Justice Program, 2018, s. 43–44.

MARSHALL, Tony F. *Restorative justice: an overview*. Home Office, Research Development and Statistics Directorate, 1999. ISBN 978-1-84082-244-1.

PRANIS, Kay. *Little book of circle processes: A new/old approach to peacemaking*. Simon and Schuster, 2015.

STRAUB, Ute. *Family group conference in Europe: From margin to mainstream*. Online. ERIS Web Journal. 2012. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/265314630_Family_group_conference_in_Europe_From_margin_to_mainstream.

SULLIVAN, Dennis a TIFFT, Larry. *Restorative justice: Healing the foundations of our everyday lives*. Monsey, NY: Willow Tree Press, 2001. <https://doi.org/10.1093/bjc/43.1.252>

VAN NESS, Daniel W. Creating Restorative Systems. In: WALGRAVE, Lode (ed.). *Restorative Justice and the Law*, Devon, UK: Willan Publishing., 2002, p. 130-149.

VAN STOKKOM, B. *The expressive function of restorative punishment: a 'public interest' perspective*. In: MACKAY, R. et al. (ed.), *Images of Restorative Justice Theory*, 2007, p. 151-167. Dostupné z: https://basvanstokkom.eu/wp-content/uploads/publications/2007_01_AE_ExpressiveFunctionPunishment.pdf

WACHTEL, Ted. *The Next Step: Developing Restorative Communities*, Paper presented at the IIRP's 7th International Conference on Conferencing, Circles and other Restorative Practices, 9-11 November 2005, Manchester, England, UK. Dostupné z: <https://www.iirp.edu/news/the-next-step-developing-restorative-communities>

ZEHR, Howard. *Changing lenses: a new focus for crime and justice*. Scottsdale, Pa: Herald Press, 1990, ISBN 0-585-31173-0.

ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003.

3. Seznam použitých internetových zdrojů

Building Bridges. Mezinárodní vězeňské společenství (MVS). [online]. Dostupné z: <https://mvs.cz/building-bridges/> [cit. 2023-08-19].

Jak Benátská deklarace přispívá do mezinárodního rámce restorativní justice. [online]. Institut restorativní justice (IRJ), 2021. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/odbornici-a-system/jak-benatska-deklarace-prispiva-do-mezinarodniho-ramce-restorativni-justice/>. [cit. 2024-02-12].

O nás. [online]. IRJ. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/institut/#o-nas> [cit. 2024-02-12].

Peacemaking Circles v Evropě [online]. IRJ, 2021. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-programy/peacemaking-circles-v-evrope/>. [cit. 2024-02-12].

Programové prohlášení vlády. [online]. Vláda ČR. 1. 3. 2023. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-193547>. [cit. 18.01.2024].

Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR. <https://otc.justice.cz/verejne/akreditovanySubjekt/seznam.jsf>

Restorativní platforma [online]. IRJ. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/projekty/rj-strategies-for-change/3548-2/> [cit. 2023-08-19].

Restorativní platforma: Podmínky poskytování restorativních programů v ČR | Restorativní práce s pachatelem [online]. IRJ, 5.4.2023. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/podminky-poskytovani-restorativnich-programu-v-cr-restorativni-prace-s-pachatelem/>. [cit. 2024-02-19].

Restorativní programy [online]. IRJ. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-programy/>. [cit. 2023-08-19].

RJ: Strategies for Change. [online]. IRJ. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/projekty/rj-strategies-for-change/>. [cit. 2023-05-09].

Teze trestní politiky. [online]. Pracovní skupina pro efektivní trestní justici. Rada vlády ČR pro lidská práva. Dostupné z: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rp/vybory/Pro_trestni_politiku/Teze-trestni-politiky_1.pdf . [cit. 2024-03-01].

The World Prison Brief: Highest to Lowest – Prison Population Rate [online]. 2021 [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-rate?field_region_taxonomy_tid=14

The World Prison Brief: Czech Republic [online]. 2021 [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: <https://www.prisonstudies.org/country/czech-republic>

Zcela ojedinělý program v ČR, pilotní projekt ReSet... IRJ, 29.09.2023. [online]. Dostupné z: https://restorativni-justice.cz/reset_tz/. [cit. 2024-03-01].

Introductory Handbook on the Prevention of Recidivism and the Social Reintegration of Offenders. Criminal Justice Handbook Series. Vídeň: United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2012.

Průvodce restorativními programy. [online]. 2. vydání. Vídeň: United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2020. Dostupné z: https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2022/01/2022_PROHLEDNOUT_PRUVODCE_RESTORATIVNIMI_PROGRAMY_FINAL.pdf. [cit. 2024-03-01].

4. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

Zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, dostupné na:

<https://odok.cz/portal/veklep/material/KORND3QJZZZ3/>

Vyhláška č. 119/2013 Sb., o standardech kvality poskytovaných služeb podle zákona o obětech trestných činů

Benátská deklarace ministrů spravedlnosti členských států Rady Evropy, o roli restorativní justice v trestních věcech. Online. 2021. Dostupné z: <https://rm.coe.int/venice-ministerial-declaration-eng-4-12-2021/1680a4df79>

Doporučení CM/Rec(2018)8 Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech, 3.10.2018. (český neoficiální překlad) Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2020/10/DOPORUCENI-RE-O-RESTORATIVNI-JUSTICI-PDF.pdf>

Recommendation R(99)19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168062e02b

Recommendation CM/Rec(2021)6 of the Committee of Ministers to member States regarding the assessment, management and reintegration of persons accused or convicted of a sexual offence. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680a4397a

Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680aa8263

Zpráva Komise Evropskému parlamentu a Radě o provádění směrnice o právech obětí, COM(2020)188 final. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=COM:2020:188:FIN>

Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů COM(2020)258, Strategie EU v oblasti práv obětí (2020–2025). Dostupné z: <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12239-Trestni-soudnictvi-strategie-EU-v-oblasti-prav-obeti-2020-24- cs>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>

Rezoluce Hospodářské a sociální rady 2002/12 ze dne 24. července 2002, Základní principy užití restorativní justice v trestních

Kyoto Declaration on Advancing Crime Prevention, Criminal Justice and the Rule of Law: Towards the Achievement of the 2030 Agenda for Sustainable Development. 14th United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice Kyoto, Japan, 7–12 March 2021. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/commissions/Congress/21-02815_Kyoto_Declaration_ebook_rev_cover.pdf

5. Seznam ostatních zdrojů

A summary of comments received on the use and application of the Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters, Vídeň: United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2017.

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Seznam zkratek

Doporučení	Doporučení Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech
DoVT	dohoda o vině a trestu
IRJ	Institut pro restorativní justici
ObTČ	zákon o obětech trestných činů
OČTŘ	orgány činné v trestním řízení
PMS	Probační a mediační služba
PMSI	zákon o Probační a mediační službě
PZTS	podmíněné zastavení trestního stíhání
Registr	Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů
RJ	restorativní justice
Směrnice	Směrnice EU o ochraně práv obětí
TOS	trest odnětí svobody
TŘ	trestní řád
TZ	trestní zákoník
Základní principy	Základní principy užití restorativní justice v trestních věcech
ZSVM	zákon o soudnictví ve věcech mládeže